

„...SZŰK ÉRTÉKEMHEZ KÉPEST TEHETŐSEBBEKNEK
PÉLDÁT ADANDÓ...” GÉRESSY LÁSZLÓ (1804–1870)
VISKI REFORMÁTUS LELKÉSZ PÁLYÁJA ÉS ALAPÍTVÁNYA

„...COMPARED TO MY NARROW MEANS, I SHOULD SET AN EXAMPLE
FOR THOSE MORE WELL-OFF...” THE CAREER AND FOUNDATION
OF LÁSZLÓ GÉRESSY (1804–1870), REFORMED PASTOR OF VISK

Becske Pál Zsolt
Debreceni Egyetem

ÖSSZEFOGLALÁS

A tanulmány egy 19. századi máramarosi református lelkész életét és munkásságát mutatja be. Az ősi református papi családból származó Géressy László korának egyik kiemelkedő és meghatározó személyisége volt. Életéről és főként alapítványáról viszonylag keveset tud a szakirodalom, pályafutásának és sokrétű munkásságának részletes, átfogó bemutatására ez idáig nem került sor. A nemesi felmenőkkel is rendelkező Géressy László 1804-ben született a Bereg vármegyei Rákoson. Tanulmányait a rákosi (ma Beregrákos) iskolában kezdte. Majd a Sárospataki Református Főiskola hallgatója lett. Miután befejezte felsőbb fokú tanulmányait Csepében vállalt lelkészi állást. 1832 és 1834 között Forgolányban szolgált lelkészként. Majd 1834-ben a helyi református gyülekezet meghívása nyomán Viskre került. Az egykori máramarosi koronávarosban közel harminchat éven át teljesített lelképásztori szolgálatot. Géressy egyházi és közeleti tevékenysége minden kétséget kizáróan korszakalkotó volt. Működésének fénykora az 1848–49-es forradalom és szabadságharc utáni időszakra esik, azonban számos területen már ezt megelőzően is maradandót alkotott. Az egyházköziség infrastruktúrájának fejlesztése mellett Géressy fontos szerepet töltött be a helyi közművelődési viszonyok előremozdításában is. Többek közt az ő nevéhez köthető a helyi Polgári Olvasókör megszervezése, valamint a vasárnapi iskola felállítása is. Emellett több történelmi kézikönyvet, cikket írt, sőt még az alkoholelleses mozgalomban is tevékeny szerepet vállalt. Az egyik legjelentősebb alkotása talán mégis az 1840. január 1-én létesített Iskolai alapítvány volt, amely a helyi református oktatási viszonyok fejlesztése és a rászorulókat támogatása terén is meghatározó szerepet töltött be.

ABSTRACT

This study presents the life and work of a 19th-century Reformed pastor from Máramaros. László Géressy, who came from an old Reformed clerical family, was one of the prominent and influential figures of his time. Relatively little is known about his life and foundation; a comprehensive, detailed account of his career and diverse activities has not been presented until now. László Géressy, who also had noble ancestors, was born 1804 in Rákos (Bereg County). He began his studies at the local school and went on to study at the Reformed College of Sárospatak. After completing his higher education, he accepted a pastoral post in Csepe. Between 1832 and 1834, he served as a pastor in Forgolány, and in 1834, at the invitation of the local Reformed congregation, he moved to Visk. In the former crown-administered town of Máramaros, he

DOI: 10.54231/ETSZEMLE.26.2025.2.2

Copyright © 2025 Becske-Pál Zsolt (author)

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License

served as pastor for nearly thirty-six years. Géressy's ecclesiastical and public activities were undoubtedly of lasting importance. The peak of his work came in the period following the Hungarian Revolution and War of Independence of 1848–49, although he had already made lasting contributions in several areas before that. Besides developing the infrastructure of the parish, Géressy played an important role in advancing local public education. Among other things, he is credited with organizing the local Civic Reading Circle and establishing a Sunday school. He also wrote several historical handbooks and articles, and he actively participated in the anti-alcohol movement. Perhaps one of his most significant achievements was the establishment of the School Foundation on January 1, 1840, which played a crucial role in enhancing local Reformed educational and supporting those in need.

Kulcsszavak: református egyház, Géressy László, református lelkész, Iskolai alapítvány, Visk.

Keywords: Reformed Church, László Géressy, Reformed pastor, School Foundation, Visk.

A 19. században sok kiváló lelkipásztora volt a nagy múltú viski református gyülekezetnek. Ezek közül is kiemelkedett hűség, odaadó, gyülekezetépítő szolgálatával Géressy László.¹ Czébely Lajos megállapítása szerint a református lelkésznek: „Nagy szerepe volt abban, hogy Bessenyei, Csokonai, Kazinczy, Berzsenyi, a két Kisfaludy és Vörösmarty költeményein keresztül a magyar függetlenség eszméje lelkészi és tanítói lakokon át eljussanak a viski parasztpolgárok hajlékaiba is. Abban is sokat segített, hogy a viskiek a gazdasági és politikai reformok hívévé váljanak, és úgy Széchenyi, mint Kossuth reformeszméi befogadóra találjanak itt, Magyarország keleti végein is. [...] lelkészi szolgálata mellett, mint a nagyközség lelkes polgára, fáradhatatlanul tevékenykedett Visk anyagi és kulturális felemelkedéséért. Elsőként hirdette a különböző nyelvű és felekezetű lakosság békés együttélésének, a szeretetnek és egymás megbecsülésének szükségességét.”²

Származása és lelkészi pályája

A Bereg vármegyéből származó Géressy/Géresy/Géresi (mátészalkai) család egyik tagja, Géresi István 1675. június 5-én Apafi Mihály fejedelemtől nyert címeres nemeslevelet. A család a későbbiekben Szatmár vármegyében³ telepedett le. Az 1754–55. évi országos nemesi összeíráskor Bereg

¹ *Felhősné Csizsár Sarolt – Küllös Imre – Molnár Ambrus – P. Szalay Emőke*: Magyar Református Egyházak javainak tára. A határon túli református gyülekezetek templomai, felszerelési tárgyai, könyv és iratanyaga. Kárpátaljai Református Egyház I–IV. I. Máramaros-Ugocsa Egyházmegye. Budapest. 1999. I. köt. 270.

² *Czébely Lajos*: Jelek egy felszigetről. Tanulmányok, cikkek, emlékbeszédek válogatott gyűjteménye. Ungvár–Budapest, 2019. 23–24.

³ A 18. század elején a Géressy (Nagy-Géresi) család birtokos volt Mátészalkán. Míg Géressy János és neje Tunyoghy Erzsébet 1725-ben egész Tunyog helységet nádori

vármegyében Géresy András, míg Szatmár vármegyében Géresy György szerepelt az igazolt nemesek között.⁴ Apai ágon ennek a családnak a leszármazottja volt – többek között – Géressy László is, aki 1804-ben⁵ a Bereg vármegyei Rákoson (Beregrákos) született Géressy Imre⁶ és Keresztúri Kis Zsuzsanna⁷ gyermekeként ősi református papi családban. Neveltetésében és pályaválasztásában minden bizonnyal meghatározó szerepet töltött be származása. Ezzel kapcsolatban érdemes megemlítenünk, hogy felmenői között több neves máramarosi prédikátor is volt mint Buzinkai Mátyás hosszúmezei (1632), valamint Géressy (P.) Mihály máramarosszigeti, később (1639, 1640) huszti⁸ lelkész. A korábban (1775-től 1778-ig) Munkácscon iskolarektorként működő apja 1779 és 1821 között több mint 40 éven át szolgált lelkészként. Géressy gyermek- és ifjúkoráról, illetve tanulmányairól sajnos nem sokat tudunk. Apja, Géresi Imre lelkészi állomáshelyeinek – időbeli és térbeli – változása alapján azonban megállapítható, hogy az elemi iskolát nagy valószínűséggel szülőhelyén, Beregrákoson kezdte, majd feltehetően Nagybégányban folytatta. Az ifjú Géressy tizenhat-tizenhét éves korában félárva lett, miután édesapja 1821-ben meghalt. Főiskolai tanulmányait – apja nyomdokaiba lépve – Sárospatakon végezte. A pataki református kollégiumot, mint kilencedik éves tógátushallgató 1829. no-

adományban kérte fel. *Nagy Iván*: Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal. I–XIII. Pest, 1858. IV. 372–373.

⁴ *Borovszky Samu*: Magyarország vármegyéi és városai. Szatmár vármegye. Budapest, 1908. 584.; *Kempelen Béla*: Magyar nemes családok. I –XI. Budapest, 1912. IV. 301.

⁵ Borovszkynál tévesen az 1802-es születési év szerepel. *Borovszky S.*: Magyarország vármegyéi i. m. 584.

⁶ Géressy (Géresi) Imre, református lelkész 1748-ban született. 1763 és 1775 között Sárospatakon tanult. Ezt követően 1778-ig munkácsi iskolarektorként működött. Géresit 1779. június 9-én szentelték pappá. Ezután Fancsikán (1779–1780), Bótrágyon (1780–1784), Tiszaszalkán (1784–1801), Rákoson (1801–1812), Nagybégányban (1812–1816), majd végül ismét Bótrágyon (1816–1821) szolgált lelkészként. 1821-ben hunyt 73 éves korában. *Zágoni Á. Károly*: A nagytiszteletű Beregi Egyházmegye Emlékkönyve. A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár Kiadványai. II. Közlemények. 34. Nyíregyháza 2005. 36.; *Lehoczky* szintén említést tesz egy bizonyos Géresi Imréről, aki 1782-ben tanítóként működött a munkácsi református iskolában. Míg Borovszky közlése alapján Géresi az 1820-as években munkácsi református lelkész volt. *Lehoczky Tivadar*: Munkács város új monográfiája. Munkács, 1907. 208.; *Borovszky S.*: Magyarország vármegyéi i. m. 584.

⁷ Édesanyjáról jelenleg csak annyit tudunk, hogy 1831-ben 71 évesen hunyt el Váriban. *Zágoni Á. K.*: A nagytiszteletű Beregi Egyházmegye i. m. 36.

⁸ Érdemes megemlítenünk, hogy a Nagybányai Egyházmegye XVII. századi tisztviselői között is szerepel egy bizonyos Geressi (Géressi) Mihály (1630), illetve Geressi (Géressi) B. Mihály (1635) neve, mint Nagybányai tanítók. *Protestáns Egyházi és Iskolai Lap*, 1847. február. 21.

vember 11-én hagyta el. Innen papnak ment⁹ Csepébe (Ugocsa vármegye). Az itt eltöltött két év után Forgolányba (Ugocsa vármegye) távozott, ahol 1832–1834 között szolgált lelkészként. Amikor Jászai István viski református lelkipásztort 1834-ben Husztra helyezték át, Géressy László a viski református gyülekezet meghívása nyomán Viskre (Máramaros vármegye) került, ahol közel harminchat éven át – 1834-től 1870-ig – szolgált lelkészként.¹⁰

Családja és gyermekei

Géressy már viski lelkipásztorkodásának első éveiben megnősült. 1838. június 12-én, Felsőbányán feleségül vette a nála mintegy tíz évvel fiatalabb Lugossy Juliannát, Lugossy József nagybányai esperes, felsőbányai prédikátor és Belényessy Mária lányát, aki egy személyben a neves keletkutató, debreceni kollégiumi tanár Lugossy József testvére volt.¹¹ A viski gyülekezet feltehetően hamar megkedvelte a fiatal lelkészt, de az is lehet, hogy csak jó benyomást akart kelteni, amikor „*menyegzőjére Felsőbányára [...] négy lovas fõrsponot*”¹² rendelt az egyház; lelkipásztorának segítésére pedig adott

⁹ A távozási naplóban Géressy László hivatalának (condition) megjelölésénél a latin Verbi Divini Minister bejegyzés szerepel, ami annyit tesz, hogy Isten igéjének szolgálója, a lelkipásztor. Ugrai ezzel kapcsolatos megállapítása szerint: „*kevesek mondhatták el magukról, hogy a kollégiumból kilépve rögtön papi állásba jutottak: pastor, pap vagy Verbi Divini Minister bejegyzéseket 77 esetben találtunk. Túlnyomó többségük (72 fő) a századfordulóig talált magának ily módon szolgálati helyet – 1805 után nagyon ritkán találni ilyen bejegyzést.*” Ugrai János: A Sárospataki Református Kollégiumból távozó tógátusdiákok 1783–1871/72. Forrásközlés. Sárospatak–Tiszaújváros 2012. 5., 135.; Ministerium Ecclesiasticum [Szócikk.] In: Evangélikus Hittudományi Egyetem Rendszeres Teológiai Tanszék. Teológiai szakkifejezések. www.teol.lutheran.hu, megtekintés 2020. aug. 30.

¹⁰ Czébel L.: Jelek egy felszígrétről i. m. 23–24.; Czébel Lajos: Visk története. Ungvár 2002. 111.; Zágonyi Á. K.: A nagytiszteletű Beregi Egyházmegye i. m. 36.; Ugrai J.: A Sárospataki Református i. m. 134–135.; Fodor Gusztáv: Református múltunk kezessége I. Adattár kárpátjai református gyülekezettörténeti kutatásokhoz 1523–2016. Tiszaszentimre 2016. 584.; Protestáns Egyházi és Iskolai Lap, 1847. december 19.; Protestáns Egyházi és Iskolai Lap, 1863. augusztus 30.

¹¹ Czébel L.: Jelek egy felszígrétről i. m. 24.; Kempelen B.: Magyar nemes családok XI. i. m. 450.; Nagy I.: Magyarország családai czimerekkel VII. i. m. 194.; A Viski Református Egyházközség Irattára (a továbbiakban: VREI) Lelkeszek életrajzi adatai a viski református egyházközség anyakönyveiben.

¹² Forspont, azaz előfogat, a 17. század végétől általánossá váló jobbágyi kötelezettség, amely szerint a jobbágyiságnak lovait, szekérét különféle célokra – tisztviselők, katonák, posta szállítására stb. – állami és vármegyei szolgálatra kellett állítania. Emellett a városi, falusi közfuvarozást is forspontnak nevezték. Az előfogat teljesítéséért fuvardíj járt a jobbágyiságnak. Bán Péter: Magyar történelmi fogalomgyűjtemény. I–II. Eger 1980. I. 237–238.

40 pengő forintot, 100 itce¹³ bort.”¹⁴

Házasságukból számos gyermekük született. Felesége mindvégig hű segítője volt nemcsak a gyermekek nevelésében, hanem lelkeszi munkájában is. Peleskey megállapítása szerint, Géressy „[m]int családapa is példás volt a hívek előtt.”¹⁵ Magánéletüket mégis beárnyékolta a sorscapások és tragédiák sorozata. Az 1841 és 1868 közötti időszakban a házaspár – részben a rosszul képzett szülész nők miatt – 5 gyermekét veszítette el. Kálmán (1841) 7 hetes és 5 napos korában, nyálkás torokgyíkban, Julianna (1848) 1,5 éves korában szintén torokgyíkban, Albert (1852) 2 éves korában gyufa okozta mérgezésben, Róza Amália (1857) 6 hetes korában „a bőrön látszott hólyagocskáknak az agyra lett visszaállása” következtében, míg József Ferenc (1868) pályavégzett ifjú 22 éves korában hosszas betegség (tüdővész) és lábadozás után halt meg. Csaknem egy évtizeddel később a lelkész özvegye, Géressyné Lugossy Julianna, Ferenc nevű fiúkat is eltemette. A húszas éveinek elején járó első éves hittanhallgató 1878. április 2-án hunyt el Debrecenben.¹⁶

Géressy László gyermekeinek neveltetésében feltehetően fontos szerepet töltött be a vallás és az oktatás. Emellett életpályájuk alakulását családi körülményeik is kedvezően befolyásolták. A lelkész egyik fia, Kálmán „szellemi fejlődését anyai nagybátya, Lugossy József, a neves kollégiumi professzor irányította, debreceni házában, a tudomány szeretetében.”¹⁷ Géressy gyermekei kivétel nélkül értelmiségi (tanár/tanító, lelkész) vagy hivatalnoki (telekkönyvvezető, árvaszéki irodaigazgató) pályán helyezkedtek el és példaértékű karriert futottak be. Czébely Lajos véleménye szerint: „apjuk szellemiségéhez méltón viselkedtek.”¹⁸ Ami egyáltalán nem meglepő figyelembe véve Kardos Albert következő megállapítását, amely szerint: „[A

¹³ Régi bormérték. 1 icce = 0,84 liter. Rácz István: Debreceni deákok. Forrásgyűjtemény. Debrecen, 1997. 376.

¹⁴ Peleskey S.: A viski református egyház i. m. 31.

¹⁵ Peleskey S.: A viski református egyház i. m. 36.; Czébely L.: Jelek egy félszigetről i. m. 24.

¹⁶ Czébely L.: Jelek egy félszigetről i. m. 24.; VREI Életrajzi adatok.; A Protestáns Egyházi és Iskolai Lap egyik 1878-ban megjelent számában megemlíti, hogy „Géresy Imre hittanhallgató Debrecenben, G. Kálmán tanár testvére, elhunyt.” Protestáns Egyházi és Iskolai Lap, 1878. április 7. 446.; Fontos megjegyeznünk, hogy a lelkész életrajzi adatai között (születés, halálozás) sehol nem szerepel Géresy Imre neve, viszont az adattárban megtaláljuk a már fentebb említett Géressy Ferencet, aki minden valószínűség szerint azonos a tudósításban szereplő elhunyt személlyel. VREI Életrajzi adatok.

¹⁷ Gazdag István: Géresi Kálmán (1841–1921). In: Radics Kálmán (szerk.): A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Évkönyve XXXI. 2006–2009. Debrecen 2009. 219.

¹⁸ Czébely L.: Jelek egy félszigetről i. m. 24.

Géressy és Lugossy család] nemzedékeken át adott papokat és tanárokat az egyháznak és hazának.¹⁹

A lelkész legidősebb fia, Géressy László József (1839. május 14. – 1913. szeptember 25.) vármegyei tiszttviselőként helyezkedett el. Előbb irodaigazgató, majd árvaszéki iktató és irattárnok (1889–1896), később – 1897 és 1906 között – pedig árvaszéki nyilvántartó volt Máramaros vármegyében. Pályafutását árvaszéki irodaigazgatóként fejezte be. Hivatalát 1907-től 1912-ig viselte. Nem sokkal nyugdíjazását követően 75. életévében hunyt el Máramarosszigeten.²⁰

Másik fia, a már említett Géresi Kálmán (1841. december 25. – 1921. január 23.) a tanári pályát választotta. Elemi és középiskolai tanulmányait Viskén, illetve Debrecenben,²¹ míg főiskoláit Pesten végezte, ahol teológiát, bölcsészetet és jogot tanult. 1863 és 1864 között papi vizsgát tett. Majd a Pesti Evangélikus Református Gimnázium segédtanára lett (1863–1868), ahol magyart, latint, görögöt és vallást oktatott. 1869–73-ban bölcsészetet hallgatott a pesti egyetemen. Emellett öt éven át (1868–1873) Tisza Kálmán gyermekei, István²² és Paula mellett nevelősködött Geszten. 1874-ben megválasztották a Debreceni Főiskola tanárának a magyar irodalmi tanszékre, amely által a főiskolai anyakönyvtár igazgatóságát is

¹⁹ *Asztalos Dezső – Lakner Lajos – Szabó Anna Viola: Kultusz és áldozat. A debreceni Csokonai Kör. Debrecen 2005. 462.*

²⁰ Debreceni Református Kollégium Nagykönyvtára. Gyászjelentések. Géressy László; VREI: Életrajzi adatok.; Borovszky adatai szerint László máramaros megyei árva-gyám volt. *Borovszky S.: Magyarország vármegyéi i. m. 584.; Magyarország tiszti cím- és névtára. 1884. (a továbbiakban: MTCN, 1884.) 99.; MTCN, 1886. 126.; MTCN, 1889. 144.; MTCN, 1890. 107.; MTCN, 1891. 107.; MTCN, 1892. 110.; MTCN, 1893. 110.; MTCN, 1894. 115.; MTCN, 1895. 115.; MTCN, 1896. 122.; MTCN, 1889. 144.; MTCN, 1890. 107.; MTCN, 1891. 107.; MTCN, 1892. 110.; MTCN, 1893. 110.; MTCN, 1894. 115.; MTCN, 1895. 115.; MTCN, 1896. 122.; MTCN, 1897. 168.; MTCN, 1898. 177.; MTCN, 1899. 194.; MTCN, 1900. 172.; MTCN, 1901. 172.; MTCN, 1902. 175.; MTCN, 1903. 171.; MTCN, 1904. 90.; MTCN, 1905. 96.; MTCN, 1906. 101.; MTCN, 1907. 101.; MTCN, 1908. 103.; MTCN, 1909. 107.; MTCN, 1910. 111.; MTCN, 1911. 113.; MTCN, 1912. 115.*

²¹ A református kollégiumban Kálmán (1860) tagja volt a Diák-tűzoltóságnak. *Barcza J.: A Debreceni Református Kollégium i. m. 210., 701.; Nagy Sándor: A debreceni református kollégium. I–II. Hajdúhadház 1933. I. 277.*

²² Kapcsolatukról lásd részletesen *Horánszky Nándor: Gróf Tisza István kapcsolata tanárával, Géresi Kálmánnal. Neveléstörténet. A Székesfehérvári Kodolányi János Főiskola folyóirata 5. (2008) 1–2. sz. 135–145.; Kardos Albert: Tisza István, mint debreceni diák. Protestáns Tanügyi Szemle 8. (1934) 6. sz. 221–225.; Némédi István: Tisza István szellemiségének családi gyökerei. STUDIA Debreceni Teológiai Tanulmányok. A Debreceni Református Hittudományi Egyetem teológiai szakfolyóirata 1. (2015) 79–89.*

elnyerte. Később a főiskola jogakadémiai tanára lett.²³ A gimnazistáknak magyar irodalmat és néha görög nyelvet, míg az akadémián magyar és egyetemes történelmet, valamint művelődés- és irodalomtörténetet tanított a jogászoknak, valamint a teológusoknak. De tartott előadásokat a magyar nyelvészet, illetve a protestáns egyháztörténeti források és diplomatika tárgyköréből is. A kollégiumban eltöltött évek során a Felsőbb Tanulók Olvasó Egyletének, valamint a Magyar Irodalmi Önképző Társulatnak is a felügyelő tanára volt.²⁴

Géresi tanári munkássága mellett meghatározó szerepet játszott a debreceni főiskolai olvasóterem közhasználatba történő átadásában (1890), valamint a debreceni Csokonai Kör szervezésében és vezetésében,²⁵ melynek 1893-tól alelnöke, míg 1899 és 1921 között elnöke volt.²⁶ Mindezek mellett 1881 és 1885/86 között a Debreceni Protestáns Lap egyik társzervezője, a Tiszántúli Református Középiskolai Tanáregyesület elnöke (1885–1897), valamint egyházmegyei, 1903-tól pedig egyházkerületi tanácsbíró is volt. 1891-ben az egyházkerület képviselőjeként részt vett a reformátusok országos zsinatán is. Emellett tagja volt a Magyar Történelmi Társulatnak, a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaságnak, a Magyar Protestáns Irodalmi Társaságnak, a Szepes megyei Történelmi Társulatnak, valamint a Filológiai Társaságnak.²⁷

Tanszékét 1896-ban hagyta ott, miután kinevezték királyi tankerületi főigazgatónak a Debreceni Tankerület élére, mely hivatalát 1919. március 5-ig töltötte be. Nem sokkal később – 1920-ban – a főispán kinevezte Debrecen tiszteletbeli főlevéltárnokának. Géresi Kálmán 1921-ben, 80

²³ *Czébely L.*: Jelek egy félszigetről i. m. 24.; *Czébely Lajos*: A viski magyar iskola története az egyházi iskoláktól a Kölcsey Ferenc Középiskoláig. Ungvár 1998. 31.; *Gazdag I.*: Géresi Kálmán i. m. 219., 222.; *Zoványi J.*: Magyarországi protestáns i. m. 215–216.; *Asztalos D.*, *Lakner L.*, *Szabó A.*: Kultusz és áldozat i. m. 462.; *Barcza J.*: A Debreceni Református Kollégium i. m. 244.; *Molnár P.*: A Debreceni Református Főiskola i. m. 108.

²⁴ *Asztalos D.* – *Lakner L.* – *Szabó A.*: Kultusz és áldozat i. m. 462.; *Barcza J.*: A Debreceni Református Kollégium i. m. 671.; *Molnár P.*: A Debreceni Református Főiskola i. m. 108.

²⁵ A kör megalakulásáról, tevékenységéről, illetve Géresi Kálmán szerepéről lásd *Papp Károly*: Adalékok a Debreceni Csokonai Kör történetéhez (Fennállásának félévszázados jubileuma alkalmából). Irodalomtörténet. A Magyar Irodalomtörténeti Társaság folyóirata 31. (1942) 2. sz. 77–86.

²⁶ *Gazdag I.*: Géresi Kálmán i. m. 223–224.; *Barcza J.*: A Debreceni Református Kollégium i. m. 671.; *Molnár P.*: A Debreceni Református Főiskola i. m. 107.

²⁷ *Molnár P.*: A Debreceni Református Főiskola i. m. 107., 110.; *Zoványi J.*: Magyarországi protestáns i. m. 215–216. *Barcza J.*: A Debreceni Református Kollégium i. m. 244.; *Gazdag I.*: Géresi Kálmán i. m. 224.; A Szepes megyei Történelmi Társulat Évkönyve. Második évfolyam. Lőcse 1886. 134.; Egyetemes Filológiai Közlöny 6. (1882) 101.

éves korában hunyt Debrecenben. Gyászjelentésének méltatása szerint „*a magyar nemzeti közművelődés ügyének lánglelkű apostola [...] önfeláldozó hitves [...] jóságos nevelő atya és szerető rokon [...] páratlanul nemeskeblű emberbarát [...]*” volt.²⁸ Halálát követően néhány nappal – 1921. január 26-án – a Csokonai Kör megbízott elnöke, Pap Károly egyetemi tanár válaszmányi ülést hívott össze, amelyen kijelentette, hogy Géresi Kálmán emlékének megörökítésére – többek közt – egy irodalmi célú alapítványt kívánnak létrehozni. A Géresi-alapítványra 1921. május 18-ig 14 122 korona folyt be gyűjtés útján.²⁹ Ehhez hasonló kezdeményezésre került sor 1922-ben, amikor is a Debreceni Református Főgimnázium 1892-ben érettségizett³⁰ növendékei a 30 éves találkozójuk alkalmával elhatározták, hogy egykori osztályfőnökük emlékének megőrzésére alapítványt létesítenek a jól tanuló, jó magaviseletű, szegény sorsú, valamint a magyar irodalomban kiváló 8. osztályos gimnáziumi tanulók támogatására. Ennek eredményeképp 1923. május 22-ig a 13 alapító felajánlása és befizetése nyomán 29 000 korona gyűlt össze a Géresi Kálmán emlékalapítvány céljaira.³¹

Géressy László másik gyermeke, Géressy Imre (1844. március 28/31. – 1930. október 28.) pályája sok tekintetben hasonlít bátyja, Kálmán életpályájához. Elemi iskolai tanulmányait a Viski Református Iskolában végezte. Ezt követően a Máramarosszigeti Református Líceum diákja lett. Főiskolai tanulmányait Pápán, valamint a Pesti Protestáns Teológiai Intézetben folytatta. Az 1867 és 1869 közötti időszakban iskolarektorként és – egy rövid ideig – egyházi jegyzőként működött Visken. Emellett öregedő apja mellett káplánkodott. Annak halálát követően a helyi református gyülekezet megválasztotta lelkipásztorának, mely hivatalát 1870 és 1873 között töltötte be. Ezután betegségére hivatkozva³² lemondott lelkészi állásá-

²⁸ *Asztalos D. – Lakner L. – Szabó A.*: Kultusz és áldozat i. m. 462–463.; *Barcza J.*: A Debreceni Református Kollégium i. m. 671.; *Gazdag István*: A Hajdú-Bihar megyei Levéltár története. Debrecen, 1985. 15.; DRKN. Gyászjelentések. Géresi Kálmán.; Hozzá tartozói mellett a Debreceni Tankerület Királyi Főigazgatósága, valamint a Csokonai Kör tisztikara és választmánya is megemlékezett róla gyászjelentésében.

²⁹ *Asztalos D. – Lakner L. – Szabó A.*: Kultusz és áldozat i. m. 231.; Az irodalmi alapítvány (Géresi Kálmán emlékalapítvány) létrehozására adakozó személyek részleges névsorát, illetve adományaik összegét lásd: Egyetértés, 1921. február 13.

³⁰ Nagy Sándor közlése szerint az alapítványt az 1899-ben érettségizett diákok tették (valószínűleg elírás). *Nagy Sándor*: A debreceni református kollégium. I–II. Hajdúhadház, 1933. I. 299.

³¹ Radics Kálmán (szerk.): Debreceni alapítványok a XX. századból. Debrecen 1997. 56.; Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltára (a továbbiakban: TtREL) II. 22. c. (= Kollégiumi alapítványok iratai. Legújabbkori alapítványok.) 1. Alapító levél a debreceni ref. kollégium kezelésében lévő Géresi Kálmán-alapítványról.

³² Géressy Imre lemondását az egyháztanács elé terjesztett leköszönő levelében azal indokolta, hogy „*amióta a himlő betegségbe esett azóta folytonos nyomorúsággal kell küzdenie s napról napra érezvén gyengélkedését hivatalos tisztének kellően*

ról. Miután Maklári P. Miklós líceumi tanár 1874-ben Sárospatakra ment Géressy Imrét, Rózsa Sándor debreceni főiskolai szenior ellenében elsőpró szavazattöbbséggel – 29:7 arányban – megválasztották a Máramarosszigeti Főgimnázium tanárának, ahol 1900-ig működött pedagógusként. A líceumban német és magyar nyelvet, földrajzot, természetrajzot, történelmet és bölcsészetet tanított.³³ Az itt eltöltött évtizedek alatt számos tisztséget, hivatalt viselt. Többek között líceumi szakosztályi jegyző, az érettségi vizsgákat vezető bizottság, küldöttség tagja, a Magyar Irodalmi Önképző Társaság (Magyar Irodalmi Társaság) elnöke, a tanügyi választmány és a tanári fegyelmi szék tagja, később annak egyik elnöke, valamint az intézet kormányzó tanácsosa is volt. Ezen kívül tagja volt még az Országos Középiskolai Tanáregyletnek, a Tiszántúli Református Tanáregyletnek, valamint a Természettudományi Társulatnak is. 1900 szeptemberében nyugdíjba vonult és haláláig Máramarosszigeten élt.³⁴

Géressy János (1849. október 26.–1915. november 2.) testvéréhez, László Józsefhez hasonlóan szintén hivatalnoki pályán helyezkedett el. Előbb a Máramarosszigeti Királyi Törvényszék írnoka, később segéd telekkönyvvezetője, majd pedig a Felső-visói Királyi Járásbíróság telekkönyvvezetője volt. Ez utóbbi hivatalát 1888-ig töltötte be. Ezt követően a magyar királyi igazságügyi miniszter a Nagybányai Királyi Járásbírósághoz

megfelelni magát képtelennek érzi, nem akarván az egyházat azon kétes helyzetnek kitenni, aminőben tavaly is, hosszas betegsége miatt meglehet az egyházra kellemetlenséget, reá nézve pedig csak nyugtalanító hatást idézne elő.” VREI Presbiteri jegyzőkönyvek (a továbbiakban: Pjkv.) 1869–1883, 1874. március 20.; Lemondásáról a Protestáns Egyházi és Iskolai Lap is beszámolt a Máramaros-Ugocsi Református Egyházmegye Péterfalván tartott közgyűléséről szóló tudósításában. E szerint: „*Géressy Imre viski lp. hosszas és makacs betegeskedése miatt végkép lemondott hivataláról. A jó reményű ifjú pap lemondását úgy saját egyháza, mint az egyházmegye sajnálkozással fogadta.*” Protestáns Egyházi és Iskolai Lap, 1874. május 17.

³³ VREI Pjkv. 1869–1883, 1869. január 1.; A máramaros-szigeti helvét hitv. lyceum értesítője az 1876/7. évről. Új folyam. 4. Máramaros Sziget, 1877. (a továbbiakban: MRL Értesítő 1876–77.) 41.; MRL Értesítő 1879–80. 25.; Értesítés a dunántúli helv. hitv. evang. egyházkerület pápai főtanodájáról az 1866/7-dik tanév végén. Pápán 1867. 13.; Protestáns Egyházi és Iskolai Lap, 1874. szeptember 13.; Protestáns Egyházi és Iskolai Lap, 1874. december 20.; Szatmár és Bereg, 1930. november 9.; *Balogh Béla*: A máramarosszigeti református líceum története. Debrecen, 2013. 172.; *Czébely L.*: A viski magyar iskola i. m. 31., 119.; *Czébely L.*: Jelek egy felszigetről i. m. 24.; *Czébely L.*: Visk története i. m. 136.; *Szinnyei József*: Magyar írók élete és munkái. I–XIV. Budapest, 1894. III. 1151.

³⁴ *Czébely L.*: Jelek egy felszigetről i. m. 24.; MRL Értesítő 1874–75. 47.; MRL Értesítő 1875–76. 34, 45.; MRL Értesítő 1876–77. 41–42.; MRL Értesítő 1878–79. 40, 44.; MRL Értesítő 1879–80. 25, 40–41, 43.; MRL Értesítő 1880–81. I. 21, 35–36.; MRL Értesítő 1881–82. 25, 41, 43.; MRL Értesítő 1884–85. 30.; MRL Értesítő 1892–93. 21.; MRL Értesítő 1893–94. 29.; MRL Értesítő 1908–09. 100.

helyezte át, ahol 1889 és 1913 között továbbra is telekkönyvvezetőként működött.³⁵ Nagybányán aktív közéleti tevékenységet fejtett ki. Többek közt a Nagybányai Református Egyház tanácsosa, városi képviselő, a helyi Polgári Kör választmányi tagja, a Nagybányai Magyar Királyi Állami Főgimnázium segélyező egyesületének rendes tagja volt. Negyvenévi hivatalnokoskodása után nyugdíjazták. Ennek alkalmából, szolgálatainak elismeréséül 1913-ban megkapta a koronás arany érdemkeresztet.³⁶

Özvegy Kőváryné Géressy Ilona (1852–?) az első tanítónő Visken. Pályáját 1886-ban kezdte püspöki engedéllyel, mint nem okleveles tanító. Miután 1889-ben megszerezte az oklevelet kinevezték rendes tanítónak. 1896-ig a helyi református iskolában oktatott. Innen Alsózsoltára ment, ahol továbbra is tanítóként tevékenykedett, majd nyugdíjba vonult. A magyar nemzeti népnevelés terén kifejtett tevékenységéért érdemei elismeréséül 1912-ben Gróf Zichy János vallás- és közoktatásügyi miniszter évi 200 korona személyi pótlékkal tüntette ki.³⁷

Géressy László kisebbik fia, Géressy Albert (1855–?) testvérei, László és János nyomdokaiba lépve szintén hivatalnok lett. Tisztviselői pályáját – jelen ismereteink szerint – a Máramaroszigeti Királyi Törvényszék díjnokaként kezdte, majd 1888-tól a hivatal írnokaként folytatta. A magyar királyi igazságügyi miniszter 1897-ben nevezte ki a Máramaroszigeti Királyi Törvényszékhez segéd telekkönyvvezetőnek, mely hivatalát – körülbelül – tíz évig viselte. Majd 1908-tól 1918 (?)-ig királyi törvényszéki, illetve

³⁵ VREI: Életrajzi adatok.; MTCN, 1873. 241.; MTCN, 1875. 207.; MTCN, 1879. 195.; MTCN, 1884. 306.; MTCN, 1886. 436.; MTCN, 1887. 436.; MTCN, 1888. 447.; MTCN, 1889. 466.; MTCN, 1890. 474.; MTCN, 1891. 481.; MTCN, 1892. 495.; MTCN, 1893. 499.; MTCN, 1894. 509.; MTCN, 1895. 513.; MTCN, 1896. 536.; MTCN, 1897. 597.; MTCN, 1898. 638.; MTCN, 1899. 664.; MTCN, 1900. 656.; MTCN, 1901. 669.; MTCN, 1902. 699.; MTCN, 1903. 699.; MTCN, 1904. 365.; MTCN, 1905. 386.; MTCN, 1906. 403.; MTCN, 1907. 411.; MTCN, 1908. 420.; MTCN, 1909. 436.; MTCN, 1910. 461.; MTCN, 1911. 466.; MTCN, 1912. 475.; MTCN, 1913. 491.; Budapesti Közlöny, 1888. július 3.; Felsőbányai Hírlap, 1915. november 11.

³⁶ A Nagybányai M. Kir. Állami Főgimnázium IX. értesítője az 1895-96-ik tanévről. Nagybánya 1896. 15.; Felsőbányai Hírlap, 1915. november 11.; Nagybánya, 1904. január 28.; Nagybánya, 1904. szeptember 1.; Nagybányai Hírlap, 1910. január 2.; Nagybányai Hírlap, 1913. április 29.; Budapesti Közlöny, 1913. május 6.; Pesti Hírlap, 1913. május 6.

³⁷ *Czébely L.*: Jelek egy felszigetről i. m. 24.; *Czébely L.*: A viski magyar iskola i. m. 120.; VREI Életrajzi adatok.; TtREL I. 8. i. (= Egyházkerületi Levéltár iratai. Egyházkerületi és egyházmegyei nyomtatott jegyzőkönyvek.) 43. A máramaros-ugocsai ev. ref. egyházmegye 1887. évi április 14-én Nagyszőlősen tartott közgyűlésének jegyzőkönyve. Nagyszőlős, 1887. (a továbbiakban: Em. kjkv. 1887. április 14. 1887.) 13.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1889. augusztus 29. 1889. 10.; Világ, 1912. március 3.; Ellenzék, 1912. január 20.

– 1915-től – királyi járásbírószági telekkönyvvezetőként tevékenykedett Máramarosszigeten.³⁸

Az idős lelkész gyermekei példás előmenetelét azonban már nem vagy csak részben érthette meg. Géressy László 1870. április 6-án 65. életében hunyt el³⁹ Viskén. Halálát – az egyházközség halotti anyakönyvéből származó adatok szerint – máj- és lépdaganat okozta. Emlékére az önkéntes adakozásokból és a református egyház anyagi támogatásával 1870 novemberében egy emlékoszlopot állítottak fel a viski református temetőben, a következő felirattal: „*Géresi László Viski ref. buzgó Lelkésznek hálás emlékül egyes hívei. meghalt 1870: Viski papsága: nak 36: életének 65: évében. Áldás és béke hamvaira.*”⁴⁰

Egyházi és közéleti tevékenysége

Peleskey Sándor megállapítása szerint: „[Géressy László] működése Viskén korszakalkotó. Mint mély hitű, nagy tudású lelkipásztor, kinek szeretetein kívül főboldogsága egyházának felvirágoztatása, híveinek boldogítása, erkölcsi jósága, szellemi előhaladása, egész életét az egyházért, híveiért való munká-

³⁸ VREI Életrajzi adatok.; Budapesti Közlöny, 1888. január 18.; Budapesti Közlöny, 1897. június 5.; Budapesti Közlöny, 1914. december 6.; Igazságügyi Közlöny. VII. Budapest, 1898.; Az újság, 1914. december 7.; MTCN, 1898. 637.; MTCN, 1899. 663.; MTCN, 1900. 655.; MTCN, 1901. 668.; MTCN, 1902. 697.; MTCN, 1903. 697.; MTCN, 1904. 364.; MTCN, 1905. 385.; MTCN, 1906. 402.; MTCN, 1907. 410.; MTCN, 1908. 419.; MTCN, 1909. 435.; MTCN, 1910. 459.; MTCN, 1911. 465.; MTCN, 1912. 474.; MTCN, 1913. 490.; MTCN, 1914. 503.; MTCN, 1915. 511.; MTCN, 1916. 539.; MTCN, 1917. 543.; MTCN, 1918. 478.

³⁹ Haláláról – az életkorára vonatkozó pontatlansággal – a Vasárnapi Újság 1870. május 1-i száma is beszámolt: „*Géressy László, a viski ref. egyháznak 36 éven át hit és tevékeny lelkipásztora ápr. 6-án, 68 éves korában meghalt.*” Vasárnapi Újság, 1870. május 1.; Míg a máramaros tájéki református néptanítók 1870-ben Hosszúmezőn tartott értekezletének jegyzőkönyvében Szarka József máramaroszigeti lelkész, helyettes elnök a következőképp emlékezett meg a viski lelkészről: „*fájó részvéttel emlékezik vissza az értekezlet azon csapásra, mely őt néhai Géressy László halálával érte, s midőn testének nyugalma a sírban, lelkének örök üdvöt a meny honában kívánunk, nem mulasztja el az értekezlet jegyzőkönyvébe iktatni, hogy néhai Géressy László az értekezleten mutatott munkásságáért, annak halálját méltán kiérdemelte.*” VREI Jegyzőkönyv (a cím olvashatatlan), 1870. július 12.

⁴⁰ VREI Életrajzi adatok.; VREI Pjkv. 1869–1883, 1870. november 1.; Czébely L.: Jelek egy félszigetről i. m. 111.; Géresi László síremléke. Helyszín: Visk, református temető. Időpont: 2019. december 30.; Géresi mellett van eltemetve neje, Géressy Lászlóné Lugossy Julianna (1814. szeptember 29.–1891. május 25.). Emlékét egy obeliszk alakú fehér márványkő őrzi. Czébely L.: Jelek egy félszigetről i. m. 111.; Lugossy Julianna síremléke. Helyszín: Visk, református temető. Időpont: 2019. december 30.

*ban égette el. Mint mély hatású, kiváló szónoki képességgel megáldott igehirdető, hosszú pásztorsága alatt megújította a lelkeket, úgy hogy főképen az ő építő hatásának köszönhető, hogy a »viski magyar«-t »üde, harmatos, tiszta lelkű nép«-nek emlegették még az 1880-as években messze vidéken is. Híveivel örömben és bánatban együtt volt.*⁴¹

Géressy László a viski református egyházban eltöltött hivatali ideje alatt kétségtől szíves körű egyházi és közeleti tevékenységet fejtett ki. Lelkészi hivatása mellett számos tagságot, megbízatást viselt. Többek között éveken át tevékeny tagja volt a máramaros tájéki református néptanítók értekezletének,⁴² valamint técsői iskolafelügyelőként is működött.⁴³ Ezek mellett több, mint másfél évtizeden át töltötte be a viski iskola intézeti pénztárának (Iskolai alapítvány) kezelői tisztségét. Bár tény, hogy működésének fénykora a szabadságharc utáni időszakra esik, azonban számos területen már az 1840-es években is maradandót alkotott.⁴⁴

A helyi református egyháztanács Géressy ösztönzésére 1842. november 14-én elhatározta, hogy 3 tanteremmel, 3 tanítói lakással és egy ülésteremmel ellátott emeletes kőiskolát épít. Azonban a közgyűlés csak egy földszintes iskolaépület megépítését hagyta jóvá. Nem sokkal később Géressy elkészíttette az iskolaépület tervét, majd 1844/45-ben kezdetét vette az építési anyagok kitermelése és beszerzése is. Viszont az időközben bekövetkezett természeti csapások – a Tisza áradása és a rossz termés – valamint az 1848–49-es forradalom és szabadságharc ideiglenesen meghiúsították az iskola felépítését. Bár tény, hogy a munkálatok már 1848. július 1-én megkezdődtek. A nehézségek ellenére Géressy eltökéltségének köszönhetően 1851 és 1852 között mégis felépült a 2–2 tanteremből és tanítói lakásból álló új református iskola, amely a korabeli Máramaros vármegye egyik legnagyobb és legkorszerűbb tanintézménye volt.⁴⁵

Az új iskolaépület felállítása mellett Géressy több éven át folyamatosan sürgette a viski református templom felújítását is. Az 1850-es évek végén elkészítette a javításra szoruló templom tetőszerkezetének renoválási tervzetét, amelyet az egyháztanács és a közgyűlés is jóváhagyott 1859-ben. Az említett tervzetben a kőtorony megépíttetése is szerepelt, azonban az anyagi források szűkössége miatt csak a tetőszerkezet kijavítására nyílt lehetősége az egyháznak. A négy fiatornyos huszártorony megépítésére csak évekkel később, 1867-ben került sor. Ekkor zsindeleyezték be a tetőt, valamint újrameszelték a templomot is.⁴⁶ Géressy mindezt – írja Peleskey

⁴¹ Peleskey S.: A viski református egyház i. m. 35.

⁴² VREI Jegyzőkönyv (a cím olvashatatlan), 1870. július 12.

⁴³ VREI A Viski Helvét hitvalást követő Gyülekezet alul irt Lelki pásztora mint szomszéd Iskolai felügyelő e' következő hivatalos kérdésekre ekként felelt a' szomszéd Técsői 3 iskolákról (évszám nélkül).

⁴⁴ VREI Pjkv. 1853–1868, 1857. január 24.; Czébely L.: Jelek egy felszigetről i. m. 23.

⁴⁵ Czébely L.: Jelek egy felszigetről i. m. 25.; Czébely L.: A viski magyar iskola i. m. 27.

⁴⁶ Czébely L.: Jelek egy felszigetről i. m. 25.

– cselekedte „*mint kiváló és bölcs kormányzó, ki anyagilag is igen előre vitte egyházát, a sok költséggel járó alkotás mellett.*”⁴⁷

Az egyházközség infrastruktúrájának fenntartása és fejlesztése mellett a lelkész meghatározó szerepet töltött a helyi közművelődési viszonyok előremozdításához szükséges feltételek – intézményi keretek – megteremtésében is. Tette mindezt – mint ő írja – a „*máramarosi református magyarság jövője virágzásáért.*”⁴⁸ Az ifjak számára úgynevezett vasárnapi iskolát létesített, ahol 1860-tól vezetésével gyümölcsstermesztésre oktatták a fiatalokat. Ezen kívül – részben – az ő nevéhez köthető a helyi Polgári Olvasókör megalakítása is.⁴⁹ Egy korabeli laptudósítás szerint az egyesület létrehozására irányuló igények, illetve törekvések már az 1850-es években jelentkeztek: „*mert ha van is rendes iskoláinkon kívül vasárnapi iskolánk is – olvasó-társulatunk nincs, melyet pedig illy Isten- megáldotta városban tovább nélkülözni nem lehet – s mozgalmaink után Ítéelve remélhetem is ennek a tél napjaira leendő megalakulását.*”⁵⁰ Géressy már 1858-ban az említett „*olvasó társulat*” szervezésén munkálkodott, amelynek létrehozására végül 1862-ben került sor.⁵¹

Kevésbé ismeretes, hogy Géressy László 1843-ban – a saját koráig terjedően – lejegyezte a helyi gyülekezetben szolgálatot teljesítő lelkészek életrajzi adatait.⁵² Ezen felül lemásolta a hajdani Máramarosi Református Egyházmegye jegyzőkönyvét,⁵³ valamint pontos leírást készített a viski református templom 1867-ben lemeszelt falképeiről és falfeliratairól, hogy a „*régi fel íráások örök feledékenységbe ne menjenek.*”⁵⁴ Úgy tűnik, hogy a református lelkész előszeretettel foglalkozott az egyháztörténeti források gyűjtésével, viszont ezek kiadására, közzétételére irányuló ambíció – minden bizonnyal – nem voltak. A fentebb említett példákon kívül erre enged következtetni az is, hogy számos olyan eredeti latin és magyar nyelvű kézirat volt a birtokában, amelyeket az 1840–50-es években – feltehetően sógora – Lugossy József tett közzé a Protestáns Egyházi és Iskolai

⁴⁷ Peleskey S.: A viski református egyház i. m. 36.; Peleskey szerint az öregedő Géressy újjáépíttette az egyház parókiáját is, viszont a szerző egy korábbi megállapítása szerint: „*1794-ben rozoga lévén a parókia [...] a mai helyén építették újra, úgy amint ma van. Azóta csak tatarozták, így 1855-ben is 1897-ben is.*” Ezek alapján valószínűsíthető, hogy Peleskey az újjáépítés alatt az 50-es évek közepén zajló felújítási munkálatokra célzott. Peleskey S.: A viski református egyház i. m. 33, 36.

⁴⁸ Idézi Peleskey S.: A viski református egyházközség i. m. 35.

⁴⁹ Czébely L.: Jelek egy félszigetről i. m. 25–26.

⁵⁰ Vasárnapi Újság, 1858. szeptember 26.

⁵¹ VREI Pjkv 1853–1868, 1858. április 11.; Czébely L.: Jelek egy félszigetről i. m. 26.

⁵² VREI Életrajzi adatok.

⁵³ Peleskey S.: A viski református egyház i. m. 6.

⁵⁴ Lángi József: A protestáns templomfestés emlékei. In: Kollár Tibor (szerk.): Művészet és vallás a Felső-Tisza-vidéken. Középkori Templomok Útja. 3 köt. Nyíregyháza, 2014. 71–72.

Lapban. Ezek egyike Váradi György [feljegyzése 1726]: „*A beregi nagytiszteletű vidék egyetemes zsinatában fennálló-eljárás, szokás és rendtartás, míg a másik a Máramarosi Református Egyházmegyére vonatkozó Formula Visitationis 1726 című kézirat volt.*”⁵⁵

A forrás és adatgyűjtő munka mellett Géressy több történelmi kézikönyvet, cikket is írt. Első – általunk ismert – munkája 1842-ben a Protestáns Egyházi és Iskolai Lapban látott napvilágot *Iskolai alapítvány a viski ref. egyházban* címmel.⁵⁶ Míg könyve *Magyar-, Erdély és Németországban a reformáció története* címmel jelent meg. A kötetet 1859-ben fogadta el kézikönyvnek a máramaros tájéki néptanítók gyűlése. Géressy 1862-ben beterjesztett egy indítványt is a tanítói értekezlethez, amelyben kifejtette, hogy „szüksége mutatattik annak, hogy az iskolai növendékek számára, oly kézikönyv készítettnek, melyből már kiskorukban megtanulnák s lelkeikbe vésnék a hazaszeretet nagy kötelességét.”⁵⁷ Ennek eredményeképp a gyűlés egy „a gyermekek számára készítendő, azoknak a haza szeretetét még korán keblökbe csepegtető” történelmi kézikönyv megírásával és szerkesztésével bízta meg a lelkeszt. Azonban a tanítói értekezlet többszöri megbízása, felkérése ellenére a munka csak évekkel később, 1866-ban készült el. Időközben Géressy egy gazdasági cikket is írt. Az 1869. július. 13-án Huszton tartott tanítói értekezleten pedig benyújtott egy újabb indítványt, amelyben javaslatot tett arra, hogy a gyűlés terjesszen fel egy elismerő nyilatkozatot, hálaíratot Báró Eötvös József vallás- és közoktatásügyi miniszterhez az 1868. évi XXXVIII. törvénycikk megalkotásáért és a nevelésügy körül kifejtett működéséért. Az értekezlet egyhangúlag elfogadta a javaslatot és megbízta Géressyt a nyilatkozat megszerkesztésével.⁵⁸

Mindezek mellett úgy tűnik, hogy Géressy László – a 19. század második harmadában – tevékeny szerepet töltött be az alkoholelles mozgalomban is, amelynek keretein belül fellépett a pálinkafogyasztás ellen. A Protestáns Egyházi és Iskolai Lap 1846. november 29-ei számában megjelent tudósítás szerint: „*A pálinkaivás napi renden van e vidéken inkább, mint valahol [...]. Ennek, t. i. a pálinkaivásnak, veszélyes voltát látva viski ev. ref. lelkész G. L. [Géressy László] úr, egy tallért ajánl a pálinkaivás ellen legsikeresebben tanító oktatónak.*”⁵⁹

⁵⁵ Révész Imre: A magyar református egyháztörténet általános könyvészete. Bibliográfiai gyűjtemény. H. é. n. 117., 125.

⁵⁶ Protestáns Egyházi és Iskolai Lap, 1842. szeptember 29.

⁵⁷ VREI Jegyzőkönyv (a cím olvashatatlan), 1863. július 9.

⁵⁸ Bökényi Dániel: Máramaros vármegye tanügyének múltja és jelene. Máramarossziget 1894. 112–114.; VREI Jegyzőkönyv (a cím olvashatatlan), 1859. július 19.; VREI Jegyzőkönyv (a cím olvashatatlan), 1863. július 9.; VREI Jegyzőkönyv (a cím olvashatatlan), 1864. július 7.; VREI Jegyzőkönyv (a cím olvashatatlan), 1865. július 12.; VREI Jegyzőkönyv (a cím olvashatatlan), 1867. július 10.; VREI Jegyzőkönyv (a cím olvashatatlan), 1869. július 13.

⁵⁹ Protestáns Egyházi és Iskolai Lap, 1846. november 29. 1149.

Ebben az összefüggésben figyelemre méltó az alkoholelles szövet-ség hivatalos közlönyében, Az Élet c. lapban 1907-ben megjelent cikk második bekezdése, amelyben a következő olvasható: *„Ennek a fennkölt gondolkodású papnak a nevéhez fűződik hazánkban az első alkoholelles egyesületnek⁶⁰ a létesítése. Ritka szerencsés érzékkel gondolta át, hogy a népet miként kell az ivási szenvedély karjai közül kiragadni. Az ő útmutatása ma 57 év után is a leghelyesebb, mely útmutatást [...] az alkoholelles szövet-ség teljesen magáévá tette. A mióta pedig ezen az úton vezeti a mozgalmát hasonlíthatatlanul nagyobb, fényesebb és maradandóbb eredményeket ér el, mint azelőtt a füzetek és az alkoholelles felolvasásokkal ért el.”*⁶¹ Géressy a pálinka eredettörténetéről, valamint annak káros – egészségügyi, lelki, szellemi, erkölcsi és anyagi – hatásairól írt naplójegyzeteit a fentebb említett közlöny 1907. júniusi és júliusi lapszámaiban tették közzé *Értekezés a Pálinkáról s a Mérsékleti Egyesületekről* címmel.⁶²

Karitatív tevékenység, adományozás

Széles körű egyházi, közéleti és tudományos tevékenységük mellett a Géressy család tagjai – a kor társadalmi elvárásainak, normáinak vagy épp saját értékrendjüknek megfelelően – rendszeresen adakoztak és vettek részt jótékonyági mozgalmakban szervezőként, illetve támogatóként egyaránt.

A lelkész gyermekei közül Kálmán, Imre, valamint János is sokat jótékonykodott a 19–20. század folyamán. Kálmán az 1920-as évek elején a szegény tanulók javára tartott felolvasásokat. Ezen kívül – apjához hasonlóan – áldozott az akadémiai (MTA) palota felállítására (1 forintot), a budai református anyaegyház javára (1 forint), a Nagykárolyi Római Katolikus Főgimnázium Segély Egyesületének támogatására (10 forintot), Debrecenben az Iskolai alapra (20 koronát), a magyarországi Lenau szobor felállítására (3 koronát), valamint a Jókai szobor és emlékmű javára (11 korona 59 fillért) stb. is.⁶³ A pénzbeli adományok mellett – Géresi Kálmán – tárgyi ajándékokat, adományokat is tett. A Hódmezővásárhely-

⁶⁰ Dörnyei közlése szerint Géressy 1850 körül alapította meg az egyesületet Visken. *Dörnyei Sándor: A magyar orvostörténeti irodalom 1715–1944.* Piliscsaba–Budapest, 2002. 243.

⁶¹ Az Élet, 1907. június 20. 5.

⁶² Az Élet, 1907. június 20. 5–7.; Az Élet, 1907. július 20. 4–7.

⁶³ A nyíregyházi államilag segélyezett ág. h. ev. főgimnázium ötvenhatodik értesítője az 1920/21-ik évről. Nyíregyháza 1921. 21.; A kegyes-tanítóréndiek vezetése alatt álló nagykárolyi római katolikus főgymnasium értesítője az 1896–97. iskolai évről. Nagykároly 1897. 63–64.; A tiszai ágost. hitv. evang. egyházkerület 1885-ik évi szeptember hava 7-ik és 8-ik napjain, Eperjesen megtartott közgyűlésének jegyzőkönyve. 1885. 24.; Budapesti Hírlap, 1902. július 26.; március 3.; Magyar Nemzet, 1905. november 14. 9.; Protestáns Egyházi és Iskolai Lap, 1885. május 24.; Vasárnapi Újság, 1860. május 27.

lyi Evangélikus Református Főgimnáziumnak 6 darab Kossuth bankót,⁶⁴ a Magyar Nemzeti Múzeumnak 1 darab oklevelet, a Debreceni Egyetemi Könyvtárnak 11 darab oklevelet, míg a Debreceni Református Kollégium Anyakönyvtárának 18 darab – más forrás szerint 17 darab – oklevelet adományozott stb.⁶⁵

Öccse, Géresi Imre szintén számos különféle kezdeményezést támogatott. A máramarosszigeti református egyház polgári nőneveldejének egyik alapjára 1 forintot, a Budapesten alapítandó unitárius rendes lelkeszi állásra és állandó imaházra pedig – nejével együtt – 1 forint 50 krajcárt adományozott. Ezen kívül gyűjtést szervezett az úgynevezett megváltás művére, amelynek felállítására – feleségével – 3 forintot adott.⁶⁶ De adományozott még a Máramarosszigeti Református Líceum növendékeinek jutalmazására (1 forint), a magyarországi tűzkárosultak támogatására (10 forint), valamint dr. Pap Tibor máramarosszigeti jogakadémiai tanár emlékének megőrzésére is (10 korona).⁶⁷ Ezeken kívül három kataszteri hold nagyságú gyümölcsöskertet hagyott a Máramarosszigeti Református Líceumra.⁶⁸

Az előzőekhez hasonlóan János is sokat jótékonykodott és széles körű karitatív tevékenységet fejtett ki. Többek közt gyűjtést szervezett Nagybányán Kossuth Lajos szobrának felállítására, amelyre 1 forintot adományozott.⁶⁹ Emellett támogatta a Nagybányai Dalegyesületet (1 korona), az ágostai evangélikus egyházat (2 korona), az eltűnt magyar tengerészek családjait (1 korona), a Debreceni Egyetem felállítását (50 korona), a Makray kút felállítását (5 korona), illetve adakozott még a Szatmári Református Főgimnázium jubileumi alapjára is (2 korona).⁷⁰ Ezek mellett hozzájárult a hadsegélyezéshez (20 korona), több ízben támogatta a Vöröskereszt Egylet nagybányai fiókját (összesen 23 korona, 8 liter bor), valamint a rokkant katonákat (5 korona) stb. is.⁷¹

⁶⁴ A h.-m. vásárhelyi ev. ref. főgymnasium 1891–92. tanévi értesítője. 1892. 55.

⁶⁵ *Iványi Béla*: A Debreceni Református Kollégium anyakönyvtárának oklevelei. In: *Levéltári Közlemények* 24. (1926) 275. sz. 228.; *Molnár P.*: A Debreceni Református Főiskola i. m. 137.; *Budapesti Közlöny*, 1887. március 9. 2–3.; *Debreceni Szemle*, 1929.

⁶⁶ *Keresztény Magvető*, 1884. július–augusztus. 322.; *Protestáns Egyházi és Iskolai Lap*, 1873. március 9.; *Budapesti Hírlap*, 1883. március 10.

⁶⁷ *MRL Értesítő* 1885–86. 25., 41.; *MRL Értesítő*, 1916–17. 35–36.; *Pesti Hírlap*, 1893. június 8.

⁶⁸ *Protestáns Tanügyi Szemle*, 1931. január. 35.

⁶⁹ *Pesti Hírlap*, 1894. július 7.

⁷⁰ Nagybánya, 1904. január 21.; Nagybánya, 1904. április 7.; Nagybánya és vidéke, 1903. február 15.; Nagybánya és vidéke, 1906. április 8.; Nagybánya és vidéke, 1911. április 2.; Nagybányai Hírlap, 1910. május 8.

⁷¹ Nagybánya, 1915. április 8.; Nagybánya, 1915. augusztus 26.; Nagybánya és vidéke, 1915. április 11.; Nagybánya és vidéke, 1915. július 4.; Nagybánya és vidéke,

Az említett jótéteményeken kívül Imre és János 2–2 forintot, míg László és Albert 50–50 krajcárt adományoztak az egykori máramarosszigeti tanár, liceumi igazgató, Szilágyi István (mell)szobrának felállítására, valamint a nevét viselő iskolai alapítvány létrehozására.⁷² Géressy Ilona pedig 1888-ban felajánlotta, hogy egy évre elvállalja a Viski Református Egyház jegyzőkönyvének vezetését és az ebből származó jövedelmét (25 forint) a viski református iskola építésére adományozza.⁷³

A lelkész neje, Lugossy Julianna – az 1860-as években – az alföldi szűkölködők számára szervezett gyűjtést, amelynek eredményeképp 15 forint gyűlt össze a jótékony célra.⁷⁴ Míg maga Géressy 1860-ban 1 forintot adományozott a Magyar Tudományos Akadémia palotájának építésére.⁷⁵ Ezen kívül – a hívek adományaiból – több mint 8 forintot gyűjtött össze a budapesti református templom felépítésére.⁷⁶ Legnagyobb és egyben legjelentősebb adománya mégis a 19. század első felében létesített Iskolai alapítvány volt,⁷⁷ amely a helyi református oktatási viszonyok fejlesztése és a rászoruló tanulók támogatása terén is fontos szerepet töltött be.

Az Iskolai alapítvány létrehozása és célkitűzései

Géressy László 1840-ben határozta el, hogy saját állandó jövedelméből 40 váltó forintnyi⁷⁸ alapítványt tesz a szegény tanulók és a helyi református iskola támogatására.⁷⁹ Ennek eredményeképp 1840. január 1-én létrejött

1915. szeptember 15.; Nagybányai Hírlap, 1915. április 13.; Nagybányai Hírlap, 1915. augusztus 24.

⁷² Emlékkönyv néhai Szilágyi István a máramaros-szigeti ev. ref. lyceum nagynevű igazgatója mellszobrának leleplezési ünnepsége alkalmából. Összeáll. Szikszay Zoltán. Máramarossziget, 1899. 31, 58, 67.

⁷³ VREI Pjkv. 1884–1896, 1888. december 30.

⁷⁴ Vasárnapi Újság, 1864. július 31.

⁷⁵ VREI Pjkv. 1853–1868, 1860. március 18.; Pesti Napló, 1860. október 19.

⁷⁶ Vasárnapi Újság, 1866. május 20.

⁷⁷ TtREL I. 1. t. (= Püspöki Hivatal iratai. Egyházközségi alapítólevelek.) 8. Visk 1840–1917. Másolat. A viski ref. egyház Iskolai alapítványának alapító levele. X. 52.

⁷⁸ A forint értékének érzékeltetése céljából érdemes megemlítenünk, hogy a viski református lelkész éves fizetése 1816 és 1853 között – készpénzben – 400 váltó forint, a rektorok és tanítók jövedelme készpénzben 1840 és 1862 között 165 forint és a tanulók által egyenként fizetett 2 forintnyi tandíj volt. A Protestáns Egyházi és Iskolai Lap féléves előfizetése 1842-ben 2 forint 40 krajcár, illetve 3 forint 20 krajcár volt. *Czébely L.*: Visk története i. m. 109., 113.; Protestáns Egyházi és Iskolai Lap, 1842. június 9.

⁷⁹ A történelmi Máramarosi, majd Máramaros–Ugocsa Református Egyházmegye szerves részét képező viski református egyházközségben kibontakozó szociális gondoskodás történelmi gyökerei a reformáció koráig nyúlnak vissza. Az új vallási mozgalom térhódításával az oktatási és társadalmi célú segélyezés kezdetleges for-

az Iskolai alapítvány, más néven az Intézeti alap.⁸⁰

Géressy intenciója, belső motivációja valószínűleg több elemből állt össze. Vallási, társadalmi és politikai nézetei mellett más tényezők is közrejátszhattak az alapítvány létrehozásában. A viski református egyházközség lelkészeként – és nem melleleg a város köztisztviselőként álló polgárként – minden bizonnyal ismerte a tanulók nagy részének anyagi helyzetét és családi körülményeit. Miután Géressy félárva lett nem kizárt, hogy ő maga is megtapasztalta a nélkülözést így saját impresszióiból merítve – anyagi lehetőségeihez mérten – segíteni akart a rászoruló tanulókon. De az is meglehet, hogy az alapítvány létrehozásával csupán viszonzni szeretett volna az egyház korábbi jótéteményét, amelyet esküvője során nyújtott a számára. Valószínű azonban, hogy az említett tényezők együttesen hatottak a református lelkészre, amikor elhatározta, hogy létrehozza az Iskolai alapítványt.

Géressy szándékait megfelelően tükrözi az alapítólevél bevezetőjének – eredeti helyesírással közölt – részlete: *„Én [...] tudván s tapasztalván azt, akármely ország, város vagy helység csak úgy mehet a korunkban oly sebes lépésekkel haladó erkölcsi s tudományos művelődés útján – csak úgy lehetnek azoknak lakosai vallásos Istent és embereket tisztelő szerető jó emberek, Hont és Királyt egyforma hűséggel szolgáló hazafiak átaljában csak úgy lehetnek világszerencsések, s boldogak, ha közöttük az iskolák ezek az erkölcsi s tudomány kezdő műhelyei teljes virágzásban vagynak – ha azoknak, kik azokban tanítanak és tanulnak magok viseletére s előhaladására bölcs és szorgalmas gond fordítatik s azon főbb órállók kiket e tekintetben a Felsőes Királyi atyáskodó gondoskodás megbízott kötelességeikben híven eljárnak s oda igyekeznek, hogy még a legtehetetlenebb szegények s árvák is nevelés és sorsukhoz képesti taníttatás nélkül ne maradjanak. Ezen szent és üdvös gondolat által lelkesülve azért, hogy a mi Viski Helvetziai hitvallást követő szent Egyházunkban is az iskolák annál nagyobb virágzásra jussanak s azok, akik e kebelbeli iskolából nagyobbakba nem mehetnek – itt helybe – a tudományokba bővebb*

mája már a 16. században megjelent, miután a helyi városi tanács 1556-ban elrendelte egy felekezeti iskola felállítását, valamint a hátrányos körülmények között élő tanulók tanszerekkel, ruhaneművel történő ellátását. Évszázadokkal később a helyi szegények támogatására, 1826-ban, létrehozták a Szükséget szenvedők pénztárát. Az alapítványozás azonban csak a 19. század második felében, illetve a 20. század első negyedében vált jellemzővé, elterjedtebbé az egyházközségekben. *Czébely L.*: A viski magyar iskola i. m. 13.; *Czébely L.*: Visk története i. m. 109.

⁸⁰ A presbiteri jegyzőkönyvekben és gondnoki számadásokban az Iskolai alapítvány többek közt Intézeti alap, Iskolai Intézeti alapítvány, Intézeti pénztár, Iskola(i) Intézet Pénztára, Intézet alapítványi pénztára, Iskolai intézet tőke pénze, Iskolai pénzalap, valamint Oskolai alapítvány néven is szerepel.

*ismeretet s tökéletesedést nyerhessenek – s belőlök emberséges s helyzetetüket megismerő jeles polgárok képeztessenek.*⁸¹

Ami az alapítvány célkitűzéseit illeti Géressy a törzsvagyon kamatainak felhasználásáról is részletesen rendelkezett. A kamatok célszerű felhasználási területeinek kiválasztása az egyháztanács és a helyi lelkipásztor jogkörébe tartozott, mindazonáltal az alapító okirat egy tételes felsorolást is tartalmaz a hiteldíjak igénybevételének fő területeiről. Ezek a következők voltak: a Magyar Tudományos Társaság (a későbbi MTA) által jóváhagyott, vagy a már használatban lévő célszerűnek tartott kézi oktatókönyvek, földgömb, térképek, atlaszok, népszerűbb és olcsóbb folyóiratok, újságok (Vasárnapi Újság), kisebb iskolai könyvek, ABC-k, papírlapok, íróeszközök, szépírási példányok (caligráfiák), plajbászok⁸² vásárlása, továbbá – amennyiben az alapítvány vagyoni helyzete a későbbiekben lehetővé teszi – a hátrányos anyagi körülmények között élő diákok öltönyökkel, cipőkkel történő ellátása, valamint egy zárható könyvesszekrény készíttetése.⁸³

A református egyháztanács 1915-ben módosította az Iskolai alapítvány alapítólevelét. A testület döntése értelmében az alaptőke továbbra is az eredeti – 1840. január 1-én kiállított – alapító okiratban kitűzött célokat volt hivatott szolgálni egészen addig, míg az egyháztanács nem dönt egy új iskola építéséről. Ekkor az alapítvány 6 000 koronán felüli összege az építési költségek fedezésére lesz felhasználandó. Ezen kívül az egyháztanács egy távlati, illetve egy helyettesítő célkitűzést is megfogalmazott. Ennek értelmében, ha az iskolaépítést követően megmaradt 6 000 koronás alapítványi tőke ismételten olyan összegre növekedne, hogy az eredeti célkitűzés után felesleget mutat, akkor a többlet bármilyen oktatási célra felhasználható. Míg abban az esetben, ha a népoktatás államosításával az egyház iskolafenntartó jellege megszűnne, akkor az alapítvány vagyona – az egyháztanács elveinek megfelelően – teljes egészében a vallásoktatás céljait lett volna hivatott szolgálni.⁸⁴

Az alapítvány vagyónának kezelése, kamatoztatása

Az Iskolai alapítvány célkitűzései rövid idő alatt széles körű támogatásra találtak. Ezt bizonyítja, hogy a helyi polgárok adakozásának köszönhetően

⁸¹ TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. Másolat. A viski ref. egyház Iskolai alapítványának alapító levele. X. 52.

⁸² Ceruza, íróeszköz. Magyar etimológiai szótár. „plajbász” szócikk. www.arcanum.hu, megtekintés 2024. júl. 10.

⁸³ TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. Másolat. A viski ref. egyház Iskolai alapítványának alapító levele. X. 52.

⁸⁴ Ua.

az alaptőke 1840 végén vagy 1841 elején már 200 váltó forintot⁸⁵ tett ki.⁸⁶ Azonban ezt követően az alapítvány hosszabb-rövidebb ideig jelentősebb anyagi támogatás nélkül működhetett. Legalábbis erre engednek következtetni az alapítvány felügyeletére kijelölt református egyháztanács 1842-ben hozott határozatai, amelyek egyik legfőbb célja az alaptőke növelése volt, méghozzá a református egyháztagokra, helyi polgárookra – különböző jogcímenek – kirótt pénzbírságokból származó jövedelmek által. A presbitérium 1842. január 2-án hozott egyik határozata értelmében az egyház gondnoka felhatalmazást nyert arra, hogy a kötelességeiket nem teljesítő lakosokra – tettükhöz mérten – 1 pengő forintig⁸⁷ terjedő bírságot szabhasson ki. Az ebből, illetve a más egyéb büntetésekből származó összegeket a hátrányos anyagi körülmények között élő tanulók támogatására létrehozott pénztár – az Iskolai alapítvány – növelésére kellett fordítania.⁸⁸ Ráadásul az egyházközség közgyűlése 1842 márciusában a gondnokok belső és külső kötelezettségeink pontos meghatározásakor azt is rögzítette, hogy az egyházi tisztviselő „[a]z ismeretes iskolai alapítvány tőkéjét minden lehető módon nevelni tartozik igazságos utakon, a büntetésből, s egyébként bejövő pénzeket nem egyéb szükségtelen költségekre hanem annak gyámloltására fordítja.”⁸⁹ Míg az 1842. május 22-én tartott ülésén az egyháztanács elrendelte, hogy az iskolai mulasztó gyermekek szüleire kirótt 1 váltó forint nagyságrendű bírságokból összegyűlt összeget az egyház gondnoka szintén az Iskolai alapítvány tőkéjéhez csatolja.⁹⁰

Az előbbi határozat tartalmából sajnos nem derül ki, hogy a kötelességmulasztás a gyakorlatban mit takart, azonban a rendelkezésünkre álló források alapján valószínűsíthető, hogy részben összefüggésben állhatott az egyházi tisztségekre történő kinevezések visszautasításával. A korabeli jegyzőkönyvek tanúsága szerint többször is sor került ilyen jellegű büntetések, megváltási összegek kiszabására. Így például a presbitérium Igyártó Bálintot és Fodor Jánost az egyházi adószedői hivatal betöltésének menteségeért 20 forint kifizetésére kötelezte. A testület határozata értelmében a nevezett összeg fele (10 forint) az intézet pénztárba került elhelyezésre.⁹¹

⁸⁵ 1 váltó forint = 60 váltókrajcár = 20 garas. *Rácz I.*: Debreceni deákok i. m. 375.

⁸⁶ Protestáns Egyházi és Iskolai Lap, 1842. szeptember 29.; A tőke az 1845 és 1848 közötti időszakban az időközi kiadások ellenére további 250 váltó forinttal nőtt. VREI Pjvk. 1838–1853, 1850. február 18.

⁸⁷ 1 pengő (konvertibilis) forint = 60 pengő krajcár = 3 ezüst húszas. Egy konvenciósz ezüstforint papírpénzben 2,5 váltóforintnak felelt meg. *Rácz I.*: Debreceni deákok i. m. 375.; *Szikszai Zoltán*: Jász-Nagykun-Szolnok megye közlekedéstörténete. Szolnok 2005. 341.; *Szvircsék Ferenc*: Üveggyárak, üveggyárak Nógrád megyében. In: A Nógrád megyei múzeumok évkönyve. Salgótarján, 1982. 96.

⁸⁸ VREI Pjvk. 1838–1853, 1842. január 2.

⁸⁹ VREI Pjvk. 1838–1853, 1842. tavaszaló 6.

⁹⁰ VREI Pjvk. 1838–1853, 1842. május 22.

⁹¹ VREI Pjvk. 1838–1853, 1845. télaló 21.

Ami az egyéb büntetéseket illeti elmondható, hogy az egyházi tisztviselők, vagy épp az egyháztanács és a közgyűlés megsértése okán kirótt bírságokra is volt példa. Miután az egyik iskolát végzett ifjú „*ferde és ocsmány káromkodó szóval*”⁹² illetve Vajna Ferenc tanítót, szülei egy váltó forintot fizettek be az Intézet pénztárába.⁹² Az egyház egy másik tagja Kandikói Jőrös József „*a szabad iskoláztatásra nézve illetlenül fejezte ki magát, az indítványozókat s elfogadó közgyűlést ostobának s becstelennek nevezvén*” nyelvváltás⁹³ címén 1 osztrák értékű forint⁹⁴ befizetésére köteleztetett. Míg Lassú János az egyháztanács megbecstelenítésért szintén 1 osztrák értékű forintra lett megbüntetve az említett pénztár javára.⁹⁵ Mindezek mellett olyan büntetésre is volt példa, amely kiszabásának tényleges okát nem ismerjük. Az egyik 1846-ban keletkezett jegyzőkönyvi bejegyzés tanúsága szerint: „*Szabó Lajos a reá kimondott egy pengő forintot az Intézet Pénztárába befizette, amikor is atyailag egyszersmind megintetett, hogy mint nősülésre megérett s különben is kedvező körülményekkel bíró személy még e télen megházasodjék s rossz példájával ifjabb társait ne rontsa.*”⁹⁶

A különféle büntetésekből származó összegek mellett az alapítvány törzsvagyonát – közvetett vagy közvetlen formában – magánszemélyek kisebb-nagyobb adományai is tovább gyarapították.⁹⁷ Berecz Mihály néhai édesanyja ajánlására 10 váltó forintot, Igyártó Márton nevelő anyjának Bacsai Mártonnénak halálakor tett harangoztatásért pedig 5 forintot adományozott az intézet pénztárába.⁹⁸ Ezeken kívül az egyháztanács 1845-ben úgy határozott, hogy az egyház számára Papp János által korábban ajándékozott 20 forint felét szintén az említett pénztárba helyezi át.⁹⁹

Az 1842. évi határozatok célkitűzéseihez hasonló indíttatásból kerülhetett sor Géressy viski nemességhez intézett kérelmének betérjesztésére

⁹² VREI Pjkv. 1838–1853, 1850. december 28.

⁹³ Nyelvváltás, nyelvdíj (emenda linguae) = olyan pénzbeli büntetés, pénzbírság, melyre nyelv által elkövetett kihágásért, például becstelenítésért ítélnék valakit. 'Nyelvváltás, nyelvdíj' szócikkek. In: Czuczor Gergely–Fogarasi Gergely: A magyar nyelv szótára. Pest 1862. www.arcanum.hu, megtekintés 2024. júl. 10.

⁹⁴ 1 osztrák értékű forint (o. é. forint) = 100 krajcár. 100 konvenció forint 105 o. é. ezüstforintnak felelt meg. Szikszai Z.: Jász-Nagykun-Szolnok i. m. 341.; Szivircsek F.: Üvegutak, üveggyárak i. m. 96.

⁹⁵ VREI Pjkv. 1853–1868, 1866. február 8.

⁹⁶ VREI Pjkv. 1838–1853, 1846. télelő 12.

⁹⁷ Minden bizonnyal ezt a célt szolgálta Géressy László Protestáns Egyházi és Iskolai Lapban 1842-ben megjelent – már korábban említett – cikke is, amelyben a lelkesző többek között ismertette az Iskolai alapítvány létrehozásának ok-okozati összefüggéseit, illetve annak célkitűzéseit, emellett röviden kitért az alapítvány javára történő addigi adakozásokra is. Protestáns Egyházi és Iskolai Lap, 1842. szeptember 29. 315–316.

⁹⁸ VREI Pjkv. 1838–1853, 1844. télelő 8.; VREI Pjkv. 1838–1853, 1846. télhó 4.

⁹⁹ VREI Pjkv. 1838–1853, 1845. télutó 23.

is. A lelkipásztor 1845. január 1-jén kelt levelében felkérte a helyi nemesseget az Iskolai Intézet – az iskola és/vagy az alapítvány – támogatására. „*Úgy vagyok értesítve, hogy néhány nappal ez előtt midőn bizonyos mennyiségű pénzt egymás közt ki osztani szándékoztak; abból egynek egynek jutandó igen tsekély mennyiségnek meg gondolása arra bírta volna az illető nemes szívű lelkes polgárokat, hogy azon kis mennyiségű járandóságtól magokat megfosztván annak összevét az itt Ekklesiánkba fenn álló, virágzó s már is jeles gyümölcsöket termő Iskolai Intézet szükségére, vagy illetőleg saját gyermekeik boldogítására fordítandónak határozták vala. Én kegyeteknek é szent buzgóságok által bátoríttatva ezennel alázatosan esedezem, hogy ha é szent szándék most is áll, azon összevet nem másúvá mint e Leg üdvösebb célra fordítani kegyes kedjenek. Mit is midőn meg nyerni remény le nek, s előlegesen is ez árva Intézet részéről a leg szivesbb hálával meg köszönnék.*”¹⁰⁰ A levél tartalmából az is kiderül, hogy a nemesi testület ígéretet tett a fentebbi kérés támogatására, erre azonban nem került sor,¹⁰¹ csak az 1850-es évek második felében.

A viski nemesség az 1856. január 1-jén tartott előzetes értekezletén illetve az 1858. április 11-én tartott nemesi közgyűlésen hozott döntések nyomán már érdemleges lépéseket tett a helyi oktatásügy támogatására. Ennek keretein belül – az egyik tanítói fizetés kiegészítése céljából – a viski református iskolának ajándékozták a város északkeleti részén fekvő mezei szántóföldet, az úgynevezett Verécsi Curiat. Ezen kívül további 121 forint 10 krajcárt adományoztak az Iskola Intézeti Pénztárának,¹⁰² azzal a feltétellel, hogy a tőke után járó kamatokból biztosítsák a hátrányos anyagi körülmények között élő tanulók számára szükséges íróeszközök és könyvek beszerzését, továbbá „*miután már é szerint az Iskolai alapítvány szép növekedést nyerend: a jobb tanulók, szebb írók és a gyümölcs tenyésztesben magukat kitüntető ifjak*” részére jutalom könyveket osszanak ki.¹⁰³

A már említett bevételi forrásokon kívül néhány évig a helyi malom¹⁰⁴ is az alapítvány javára jövedelmezett, azonban a későbbiekben annak

¹⁰⁰ VREI A Viski Tekintélyes Nemességhez intézett alázatos kérelme a benne nevezettnek, 1845. január 1.

¹⁰¹ Ua.

¹⁰² A nemesi testület az 1858. évi közgyűlésén elrendelte, hogy az összeg „*a már meglevő Iskolai pénztárhoz csatoltassék, s azon pénztárnok kezelésére bizassék.*” VREI Kivonat A Viski Nemeseknek 1858-ki April. 11-én tartott Köz Gyűlés jegyzőkönyvéből, 1859. augusztus 27.

¹⁰³ VREI T. T. Géressy László Hitszónok és T. cz. Hanka Péter Gondnok Urakhoz mint a Viski Helvét hitvallásúak Egyházi Elnökeihez. Hanka Márton, mint a viski Nemesek képviselője, 1859. augusztus 28.; VREI Kivonat A Viski Nemeseknek 1858-ki April. 11-én tartott Köz Gyűlés jegyzőkönyvéből, 1859. augusztus 27.; VREI A Viski Tekintetes Nemesség által a nevelés oltárára tett alapítványának megköszönése, 1859. október 2.

¹⁰⁴ Az egyházközösség tulajdonát képező malmot 1866-ban 600 forintért építettek a város északi részében. Bérbeadását követően 200-300 forint hasznót hozott az egy-

hozadéka már az egyház pénztárába folyt be. A presbitérium tekintettel arra, hogy „*a malom jövedelem mellett, többször tetemes kiadások is vannak, s ezen jövedelem más célra lett fordítása esetében, csakis teher háramlana az egyházra*” 1874-ben úgy döntött, hogy annak bevétele továbbra is az egyházpénztárba folyjon be, főként mivel az Iskolai alapítvány tőkéje már elegendő ahhoz, hogy annak éves kamata fedezni tudja a szükségese kiadásokat.¹⁰⁵

A különböző bírságok, adományok, illetve egyéb esetleges jövedelemforrások mellett az alapítvány vagyonának növelésében – minden bizonynyal – fontos szerepet töltött be az alaptőke kamatra történő kihelyezése, vagyis annak hitel formájában történő kamatoztatása is.

Géressy László rendelkezése szerint a leendő hitelkérelmek elbírálása a viski református egyháztanács, valamint a lelkipásztor közös feladatkörébe tartozott. Az egyháztanács az alaptőkét részletekben vagy akár teljes egészében olyan megbízható, tisztességes és fekvő vagyonnal (ingatlannal) rendelkező viski polgároknak adhatta ki, akik állandó jelleggel, határidőben fizették a kölcsönzött összeg éves kamatait. Géressy további rendelkezése értelmében az egyháztanács köteles volt kamatostul behajtani a kihelyezett tőkét a hátralékosoktól, míg a rendszeresen törlesztők esetében a tőke akár több évre is kölcsönözhető volt, amennyiben a „*felügyelő igazgató testületnek tetszik, s róla másként nem rendelkezik*.”¹⁰⁶ Ezen kívül az egyháztanács további kötelezettségei közé tartozott „*ezen csekély alapítványi tőke nevelésére mentől több buzgó lelket megnyerni, szent céljával a népet megismertetni pártolásra gyámolításra serkenteni*.”¹⁰⁷

Géressy az alapítvány alapítólevelében a törzsvagyon kezelésére alkalmas pénztárnok, kezelő személy főbb ismérveit, illetve a lehetséges jelölt kilétét is meghatározta. E szerint „*[a]z alapítványi tőkéek s kamatok kezelése s az azokból számadás vitelre perceptor*”¹⁰⁸ lévén szükséges, amelyet az egyháztanács fog megválasztani, de olyan elővigyázattal, hogy az elválasztandó

háznak. Az egyháztanács végül 1880-ban eladta a malmot. Czébel L.: Visk története i. m. 127.

¹⁰⁵ VREI Pjkv. 1869–1883, 1874. február 1.

¹⁰⁶ TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. Másolat. A viski ref. egyház Iskolai alapítványának alapító levele. X. 52.

¹⁰⁷ Ua.; Az egyházközség irattárában fennmaradt 1875. január 1-én kiállított kötelezvény (adóslevél) tartalmából az is kiderül, hogy az alapítványi tőkéből felvett hitelösszeget 12%-os kamataival együtt egy év múlva kellett visszafizetnie a kölcsönvevőnek. Ellenkező esetben a hitelező a kihelyezett tőkét és lejárt kamatait 12%-os kamatos kamataival együtt peres eljárás útján is behajthatta a kölcsönvevő tetszés szerint kijelölt vagyonából. VREI Vegyes iratok. Kötelezvény. Visk, 1875. január 1.

¹⁰⁸ perceptor = pénztáros, jövedelmek kezelője, adószedő. Rácz I.: Debreceni deákok i. m. 368.; Általános latin szöszedet. „Perceptor” szócikk. www.mnl.gov.hu, megtekintés 2024. júl. 10.

egyén bírja a közbizodalmat s ki ne önhaszonra tekintsen vagy jutalmat várjon, mit ez intézet, melynek naponkénti gyámolításra lévén szüksége különben sem nyújthat, hanem a nevelés szent ügyétől lelkesülten szerencsájének tarja ezen intézet körüli csupa emberiségből való leglelkiismeretesebb fáradozást és munkás igyekezetét. Alapító célirányosnak látná e hivatallal megtisztelni időről időre az iskola igazgatót, kinek gondviselése alatt lévén különben is az intézet könyves szekrénye s kit a nevelési ügy is leginkább érdekelvén úgy fogja számadását vinni, hogy azt minden új esztendő követő vasárnapon az egyházi tanácsnak bemutatja, az pedig a megjelenendő n. t. egyházvidéki látogató küldöttségnek eleibe terjeszti.”¹⁰⁹

Az alapítványi tőke kezelését hosszabb rövidebb ideig a református egyház egy-egy belső hivatalnoka – lelkész, gondnok, egyháztanácsos, egyházfi – végezte. (1. táblázat) Az alapítvány első kezelője maga Géressy László volt, aki mintegy 16 éven át töltötte be a pénztárnoki tisztséget. Géressy mellett külön említést érdemel Hánka Gyula református egyháztanácsos, aki ennél is jelentősen hosszabb ideig, mintegy 30 évig viselte a kezelői hivatalt. Míg az őt követő presbiter, Tóth János több, mint 20 éven át volt az alapítvány pénztárnoka.¹¹⁰

Az alapítvány kezelőjének éves fizetése 1859-ben 6 pengő forint, 1863-ban 10 forint 50 krajcár, 1872-ben 20 forint, 1901-ben 40 korona,¹¹¹ míg az 1902 és 1906 közötti időszakban 70 korona volt.¹¹² Az egyháztanács a kezelők tiszteletdíját nagy valószínűséggel az alapítvány törzsvagyonából – vagy annak kamataiból – fedezte. Erre enged következtetni a testület

¹⁰⁹ TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. Másolat. A viski ref. egyház Iskolai alapítványának alapító levele. X. 52.

¹¹⁰ VREI Pjkv. 1853–1868, 1857. január 24.; VREI Pjkv. 1897–1904, 1898. március 27.; VREI Pjkv. 1897–1904, 1898. április 17.; VREI Pjkv. 1897–1904, 1898. április 24.; VREI Pjkv. 1921–1928, 1922. március 30.; VREI Pjkv. 1921–1928, 1922. április 1.

¹¹¹ Az 1858-tól érvényben lévő ezüst alapú osztrák értékű forint-krajcár pénzrendszer 1892-ben felváltotta az aranyalapú korona-fillér rendszer. Az 1899. november 1-én kelt kormányrendelet értelmében a korona 1900. január 1-től kizárólagos fizetőeszközzé vált az Osztrák–Magyar Monarchia területén. Viszont az 1892 augusztusától 1899 decemberéig terjedő időszakban még mindkét pénznem forgalomban volt törvényes fizetőeszközként. 1 osztrák értékű forint 2 koronával volt egyenlő. *Molnár Péter*: Magyarország forgalmi pénzei 1892–1914 között. Honismeret 38. (2010) 1. sz. 67. 70.; *Rádóczy Gyula*: Adatok a legújabb kori magyar pénztörténethez. Az érem 28. (1971) 2. sz. 16.

¹¹² VREI Pjkv. 1853–1868, 1859. január 31.; VREI Pjkv. 1853–1868, 1863. télutó 21.; VREI Pjkv. 1869–1883, 1872. január 3.; VREI A viski ev. ref. egyház gondnoki pénztárának főkönyve. 1896 tól. 1901. év. 221. sz., 1902. év. 464. sz. (a továbbiakban: Gondnoki főkönyv.); VREI Pjkv. 1897–1904, 1902. június 8.; VREI Gondnoki Számadás 1903. évtől. 1903. év. 315. sz., 1904. év. 336. sz., 1905. év. 247. sz., 1906. év. 281. sz.

1872. január 3-án tartott ülésének egyik jegyzőkönyvi bejegyzése, amelynek tartalma szerint „*Hánka Márton [kezelő] részére az Iskolai alapítvány, az orgona szerzési alapítvány, és a belső személyek fizetésére tett alapítvány kezeléséért az Intézeti alaptól 20 forint évi díjazás határozatot.*”¹¹³ Azonban a későbbiekben – 1901 és 1906 között – az alapkezelők tiszteletdíja már kétség kívül az egyház gondnoki pénzárából került kifizetésre.¹¹⁴ Fontos megemlítenünk, hogy a kezelők a kihelyezett tőkék hiteldíjaiból is részesedtek. A kamatokból 2% mint kezelési költség az alapítvány pénztárnokát illette meg.¹¹⁵

Az alapítvány törzsvagyonából kölcsönzött összegek rendkívül széles skálán mozogtak és néhány tíz forinttól/koronától több száz vagy akár több ezer forintig/koronáig terjedtek. Ez valószínűleg egyrészt a kölcsönvevők részéről jelentkező eltérő mértékű hiteligényekkel, másrészt pedig a hitelező egyház rendelkezésére álló kölcsönözhető alapítványi tőke nagyságával magyarázható. A törzstőkét, vagy legalábbis annak egy bizonyos részét, több részletben, kisebb-nagyobb összegű kölcsönök formájában helyezték ki. A hitelt felvevők között az egyháztagok és a helyi polgárok mellett,¹¹⁶ a viski református egyházközség is szerepelt. Ez utóbbi rendszert nagyobb összegű kölcsönökért folyamodott.

Az igényelt összegek nagyságrend szerinti megoszlásának érzékeltetésére – a természetes személyekre vonatkozó kiragadott példaként említjük meg, hogy Varga Bálint 15 forintot, Imre Mihály 20 forintot, Lőrincz József és Szabó György 30-30 forintot, Ifjabbik Fosh Márton 40 forintot, Botos Sámuel és Berecz Mihály 50-50 forintot, Botos Károly és Lőke Péter 60-60 forintot, Igyártó Zsuzsanna 80 forintot, Botos János és Mezei János 100-100 forintot, Igyártó Pál és Erneyi Pál 150-150 forintot, Újlaki Bálint 20 koronát, Pikolcz Pál 52 koronát, Pál János 200 koronát, Ifjabbik Berecz József 300 koronát, Becske János 400 koronát, Stók Lajos és Lingvai Bálint

¹¹³ VREI Pjkv. 1869–1883, 1872. január 3.

¹¹⁴ VREI Gondnoki főkönyv. 1901. év. 221. sz., 1902. év. 464. sz.; VREI Gondnoki Számadás 1903. évtől. 1903. év. 315. sz., 1904. év. 336. sz., 1905. év. 247. sz., 1906. év. 281. sz.

¹¹⁵ VREI Pjkv. 1853–1868, 1866. február 8.; VREI Pjkv. 1897–1904, 1897. október 13.; Akadt olyan pénztárnok is, aki lemondott az említett osztalékról. VREI Pjkv. 1853–1868, 1868. március 23.

¹¹⁶ A kölcsöntvevők társadalmi összetételét sajnos nem ismerjük. A jegyzőkönyvekben csupán néhány esetben tüntették fel a hitelt igénylők foglalkozását. Ezek alapján azonban elmondható, hogy a hitelért folyamodó személyek között értelmiségiek, illetve iparosok is szerepeltek. Köztük Géressy László református lelkész, Kiszeri László tanító, Csík Mihály tanító, Nagy Károly tanító, Orosz István tanító, illetve Botos Károly kovács mester stb. VREI Pjkv. 1853–1868, 1861. február 25.; VREI Pjkv. 1869–1883, 1877. január 29.; VREI Pjkv. 1869–1883, 1878. január 19.; VREI Pjkv. 1884–1896, 1891. december 30.; VREI Pjkv. 1897–1904, 1904. október 2.

600-600 koronát, míg Fodó Károly 1 000 koronát vett fel.¹¹⁷ Ezzel szemben a viski református egyházközség az 1896 és 1916 közötti időszakban 50 forinttól (100 koronától) több mint 3 600 koronáig¹¹⁸ terjedő kölcsönöket (2. táblázat) igényelt az alapítványból.¹¹⁹

Az alapítvány pénztárnokához benyújtott hitelkérelmek elbírálása az egyháztanács feladata volt. Az egyházi testület által megszavazott kölcsönösszegeket kötelezvényekre adták ki, amelyeken szerepelnie kellett a kölcsöntvevő – és annak neje vagy férje – valamint a két kezes és a két tanú aláírásának. Az egyháztanács által jóváhagyott pénzösszegek kifizetését az alapítvány pénztárnoka végezte, aki csakis az egyházi testület beleegyezését követően adhatta ki a kölcsönöket a szabályszerűen kiállított kötelezvényekre. E célból az egyháztanács 1897-ben elfogadta a Csík Albert református lelkész által bemutatott kötelezvény mintát, amely az alaptőke kamatra történő igénybevételének feltételeit, valamint a törlesztés elmulasztásával járó következményeket tartalmazta.

A tőkekihelyezések során használt kamatláb nagysága az 1875 előtti időszakban 14% volt, azonban az egyháztanács tekintettel arra, hogy „a kamatokkal igen sokan vannak hátrálékba, melynek fő oka a [...] nehéz idő és pénz szűk viszonya”, elhatározta, hogy 1875-től kezdődően 12%-ra csökkenti a kamatot, hogy ez által némileg megkönnyítse a kölcsöntvevők helyzetét.¹²⁰ Az elkövetkező évtizedekben a kamatlábak tovább csökkentek. Az egyházi közgyűlés 1890-ben hozott határozata értelmében a kamat nagyságát 1891-től kezdődően a korábbi 12%-ról 10%-ra csökkentette.¹²¹ Míg 1906-ban a kamat 7,5%-ra redukálódott és valószínűleg hosszabb ideig ezen a szinten is maradt.¹²² Érdeemes azonban megemlítenünk, hogy

¹¹⁷ VREI Pjvk. 1853–1868, 1866. február 26.; VREI Pjvk. 1869–1883, 1874. augusztus 1.; VREI Pjvk. 1869–1883, 1877. január 20.; VREI Pjvk. 1869–1883, 1878. január 7.; VREI Pjvk. 1869–1883, 1878. január 19.; VREI Pjvk. 1869–1883, 1878. február 3.; VREI Pjvk. 1897–1904, 1899. január 18.; VREI Pjvk. 1897–1904, 1903. március 29.; VREI Pjvk. 1911–1921, 1912. november 19.

¹¹⁸ Az Iskolai alapítványból – a tárgyévekben – felvett kölcsönök összesített értéke.

¹¹⁹ VREI A viski ev. ref. egyház gondnoki pénztárának főkönyve. 1896 tól. 1896. év.; VREI Gondnoki pénztár főkönyve, 1897. év.; VREI Gondnoki pénztár főkönyve, 1898. év.; VREI Gondnoki pénztár főkönyve, 1901. év.; VREI Gondnoki pénztár főkönyve, 1902. év.; VREI Gondnoki számadás 1903. évtől, 1904. év.; VREI Számadás, 1905. év.; VREI Számadás, 1913. év.; VREI Számadás, 1914. év.; VREI Számadás, 1915. év.; VREI Számadás, 1916. év.

¹²⁰ VREI Pjvk. 1869–1883, 1875. január 13.

¹²¹ VREI Pjvk. 1884–1896, 1891. január 28.

¹²² VREI Pjvk. 1904–1911, 1906. január 14.; A református egyház irattárában fennmaradt 1913. január 1-én kelt adóslévlé tartalmazta a kiderítést, hogy az egyik kölcsöntvevő 7,5%-os kamatra vett fel hitelt az iskolai célokat szolgáló alapokból. Viszont az 1913. június 13-án tartott számvizsgáló bizottsági ülésen Peleskey Sándor re-

a református egyházközség ez utóbbinál is kedvezőbb 6%-os, míg az első világháború éveiben 5%-os kamat mellett juthatott hitelekhez.¹²³

A kamatra történő tőkekihelyezések mellett, az első világháború (1914–1918) idején megjelent a törzstőke kamatoztatásának egy másik formája is, mégpedig az alapítványi vagyon részleges hadikötvényekbe¹²⁴ való fektetése. A történelmi Máramaros-Ugocsi Református Egyházmegyében számos egyházközség – köztük a huszti, a técsői, a tamásváraljai, a feketepataki, a verbőczyi stb. is – élt az igen kedvezőnek tűnő pénzügyi lehetőséggel, és részben vagy pedig teljes egészében hadikötvényekbe fektette a kezelése alatt álló egyes alapok, illetve alapítványok tőkéjét, hogy így kamatoztassa, növelje azok törzsvagyonát.¹²⁵ Ez utóbbiak közé tartozott a viski református egyházközség is, amely a nyolc kötvénykibocsátás alkalmával összesen 58 900 koronaért¹²⁶ jegyzett 5,5%-os és főként 6%-os

formátus lelkész már a kamatláb 8%-ra történő felemelését javasolta. VREI Vegyes iratok. Kötelezvény. Visk 1913. január 1.; VREI Pjvk. 1911–1921, 1913. június 13.

¹²³ VREI Pjvk. 1884–1896, 1892. február 7.; VREI Pjvk. 1911–1921, 1915. január 31.; VREI Pjvk. 1911–1921, 1916. január 31.; Összehasonlításképp a történelmi Máramaros-Ugocsi Egyházmegye egyházközségeiben (Feketepatak, Hosszúmező, Máramarossziget, Visk, Nagytarna) a kölcsönügyleteknél használt kamatláb nagysága 5 és 25% között mozgott. TtREL I. 1. t. 3. Feketepatak 1890–1911. Alapítólevél. X/4.; TtREL I. 1. t. 4. Hosszúmező 1852–1910. Alapító levél. X. 16; TtREL I. 1. t. 6. Máramarossziget 1671–1917. Alapító-levél. X. 39.; TtREL I. 8. i. 43. *Em. kjkv. 1882. március 29–30. Máramarossziget, 1882. 17.*; Uo. *Em. kjkv. 1907. október 11. 25*; Uo. *Em. kjkv. 1910. augusztus 22. 31–32.*; VREI Kötelezvény. Visk, 1875. január 1.; VREI Kötelezvény. Visk, 1913. január 1.

¹²⁴ A hadikölcsön a háborús kiadásokat finanszírozó állami értékpapír (hadikötvény) kibocsátásból származó államkölcsön. A világháború során 8 alkalommal bocsátottak ki aláírásra hadikötvényeket Magyarországon, összesen 15,6 milliárd korona értékben. A kezdetben kedvező (5,5 és 6%-os) kamatozása pénztárjegy- és járadékkölcsön-kötvények az infláció következtében elértéktelenedtek. Magyarország az első világháborúban. Lexikon A–Zs. Főszerk. Szijj Zoltán. Budapest, 2000. 241–242.

¹²⁵ Huszti Református Egyház Irattára. A huszti ref. egyház jegyzőkönyve 1899 II. 7-től 1939 XI. 19 ig. 1915. május 24.; TtREL I. 8. i. 43. Esperesi jelentés, 1915. 21. In: *Em. kjkv. 1916. október 4. Nagyszőlős, 1916.*; Uo. *Esperesi jelentés, 1916. 34., 37.* In: *Em. kjkv. 1917. október 9. Nagyszőlős, 1917.*; Uo. *Esperesi jelentés, 1917. 30.* In: *Em. kjkv. 1918. szeptember 25. Nagyszőlős, 1918.*; Uo. *Esperesi jelentés, 1922. 51.* In: *Em. kjkv. 1922–1923. Beregszász, 1925.*

¹²⁶ Az egyházközség 1918. évi számadása szerint az alapok, alapítványok hadikölcsön-kötvényekbe fektetett tőkéje 60 300 korona volt. Összehasonlításképp a szomszédos huszti református egyházközség 1915-ben 1800 korona értékben jegyzet hadikötvényeket a kezelése alatt álló kisebb alapok és alapítványok költségén. Míg a técsői fundációk tőkevagyonából történő kötvényjegyzések összértéke több tízezer koronát tett ki, és megközelíthette, vagy akár meg is haladhatta a 100 ezer koronás nagyságrendet. VREI Pjvk. 1911–1921, 1919. június 20.; HREI A huszti ref. egy-

kamatokat biztosító hadikötvényeket a kezelése alatt álló különböző nagyságú, rendeltetésű alapok és alapítványok költségén. (3. táblázat) Az egyházközség az 1914 és 1918 közötti jegyzések több mint 41%-át az Iskolai alapítványból fedezte. (2. ábra) Azonban a hadikötvényekbe fektetett tőkék a világháborút követően még inkább felerősödő infláció következtében elértéktelenedtek.¹²⁷ Az egyházak hadikötvénybe fektetett pénze pedig elveszett.¹²⁸ Ami azt jelentette, hogy az Iskolai alapítvány törzsvagyónának jelentős része megsemmisült. A hadikötvény jegyzéseken kívül, az egyháztanács 1918-ban Peleskey Sándor református lelkész javaslatára elhatározta, hogy alapító tagként belép a Református Sajtóegyesületbe, valamint 600 koronáig terjedően jegyez részvényeket a Bethlen Nyomda értékpapírjaiból. Ennek költségeit az Iskolai alapítványból kívánta fedezni az egyház. Végül az alapítvány költségén még ebben az évben 600 korona értékben sor került a jegyzésre.¹²⁹

A megfelelő gazdálkodás eredményeként az alapítvány vagyona 1850-ben 569 váltóforint és 14 krajcár, 1864-ben 595 forint 39 krajcár, míg 1870-ben 1 117 forint és 6 krajcár volt.¹³⁰ A 20. század elején az alaptőke közel 20 ezer koronát tett ki, míg 1927-ben már meghaladta a 27 ezer koronát. A törzsvagyon nagysága 1919-ben volt a legnagyobb. Több mint 31 ezer koronát tett ki. (3. ábra) Az alapítvány tőkéje főként kötvényekben, kisebb részben pedig betétekben és részvényekben stb. volt elhelyezve. (4. táblázat)

Az alapítvány tevékenysége. Az alaptőke és a kamatok felhasználása

A 19. század folyamán az Iskolai alapítvány igen sokrétű és szerteágazó tevékenységet fejtett ki az egyházközségben. Az 1840-es évek második felében az iskolák számára több szükséges könyvet vásároltak az alapítvány költségén.¹³¹ Az 1860-as és 1870-es években az egyháztanács az alaptőke kamatait iskolai szükségletekre, a hátrányos anyagi körülmények között

ház jegyzőkönyve 1899 II. 7-től 1939 XI. 19 ig. 1915. május 24.; TtREL I. 8. i. 43. Esperesi jelentés, 1915. 21. In: Em. kjkv. 1916. október 4. Nagyszőlős, 1916.; Uo. Esperesi jelentés, 1916. 34., 37. In: Em. kjkv. 1917. október 9. Nagyszőlős, 1917.; Uo. Esperesi jelentés, 1917. 30. In: Em. kjkv. 1918. szeptember 25. Nagyszőlős, 1918.; Uo. Esperesi jelentés, 1922. 51. In: Em. kjkv. 1922-1923. Beregszász, 1925.

¹²⁷ *Mihók Sándor*: A hadikölcsön Magyarországon az első világháború idején. Honvédségi Szemle 146. (2018) 4. sz. 133–135.

¹²⁸ *Balla Gyula*: Az egyházak helyzete Kárpátalján. Katolikus Szemle 42. (1990) 4. sz. 357.

¹²⁹ VREI Pjkv. 1911–1921. Számvizsgáló gyűlés 1918. május 26.; VREI Pjkv. 1911–1921. Számvizsgáló gyűlés 1920. március 26.

¹³⁰ VREI Pjkv. 1838–1853, 1852. január 22.; VREI Pjkv. 1853–1868, 1865. február 5.; VREI Pjkv. 1869–1883, 1871. január 9.

¹³¹ VREI: Pjkv. 1838–1853, 1850. február 18.

élő tanulók könyvekkel, tanszerekkel – köztük papírral és írónnal¹³² – való ellátására, továbbá az eredményes és szorgalmas tanulók taneszközökkel történő jutalmazására fordította.¹³³ Az egyházi testület egyik 1876-ban hozott határozatának eredményeként arra is volt példa, hogy a tanulók anyagi helyzetükre való tekintet nélkül egyenlő arányban lettek ellátva az alapítvány vagyonából vásárolt tanszerekkel.¹³⁴ Az iskolák tanfelszereltségének biztosítása, illetve a tanulók tankönyvekkel való támogatása és jutalmazása a későbbi évtizedek során is folytatódott.¹³⁵

Az egyháztanács az 1880-as években is jelentős figyelmet fordított a tanulók támogatására. Ezt bizonyítják a testület 1884-ben és 1887-ben hozott határozatai is. Az előbbi rendelet keretein belül az egyháztanács kimondta, hogy az alapítvány jövedelméből jutalomkönyveket vásárol a szorgalmas tanulók részére, amelyeket a vizsgák alkalmával osztanak szét az arra érdemes növendékek között.¹³⁶ Míg az 1887-ben hozott határozat értelmében a református lelkésznek és a tanítóknak minden évben kimutatást kellett készíteniük a hátrányos anyagi körülmények között élő diákokról. Az egyháztanács a névsorban szereplő tanulókat tanszerekkel, míg a kézimunkában eredményes növendékeket évente 40 krajcárral kívánta

¹³² Ceruza. A magyar nyelv értelmező szótára: „író” szócikk. www.arcanum.hu, megtekintés 2024. júl. 10.

¹³³ VREI Pjvk. 1853–1868, 1865. április 9.; VREI Pjvk. 1853–1868, 1867. január 1.; VREI Pjvk. 1869–1883, 1872. február 4.; VREI Pjvk. 1869–1883, 1876. szeptember 10.; VREI Pjvk. 1869–1883, 1876. november 4.; VREI Pjvk. 1869–1883, 1876. november 4.; VREI Pjvk. 1869–1883, 1879. november 2.; 1871 elején 42 forint 3 krajcár került felhasználásra iskolai szükségletekre és szegény tanulók könyvekkel való ellátására. A 1870-es évek második felében több egyháztag jelezte a református egyház gondnokának, hogy nem tudja iskolába járattatni a gyermekét. Ennek következtében az egyháztanács elhatározta, hogy a kitűnő és szorgalmas tanulókat könyvekkel, íróeszközökkel és cipővel fogja jutalmazni az alapítvány költségén. VREI Pjvk. 1869–1883, 1872. február 4.; VREI Pjvk. 1869–1883, 1876. június 11.

¹³⁴ VREI Pjvk. 1869–1883, 1876. november 8.; Csík Albert református lelképásztor indítványa nyomán az 1876-os rendelkezéshez hasonló határozat született 1904-ben azzal a kiegészítéssel, hogy az alaptőke kamataiból vásárolt tanszereket a tanév végén a tanítók már kötelesek voltak beszélni a tanulóktól, hogy biztosítsák a növendékek tanszerekkel történő ellátását az elkövetkezendő tanévekben. VREI Pjvk. 1904–1911, 1904. október 2.

¹³⁵ VREI Pjvk. 1869–1883, 1882. március 17.; VREI Pjvk. 1884–1896, 1884. január 13.; VREI Pjvk. 1897–1904, 1898. november 20.; VREI Pjvk. 1911–1921, 1912. augusztus 4.; VREI Pjvk. 1911–1921, 1912. december 31.; VREI Pjvk. 1911–1921, 1912. október 26.; VREI Pjvk. 1911–1921, 1913. november 2.; VREI Pjvk. 1911–1921, 1914. november 1.

¹³⁶ VREI Pjvk. 1884–1896, 1884. január 13.

támogatni az alapítvány költségén.¹³⁷ Az alapítvány azonban nem csak tárgyi támogatásban részesítette a növendékeket. 1877-ben a tanács úgy döntött, hogy elengedi 12 hátrányos helyzetű tanuló tandíját (12 forint) és a szóban forgó összeget az Iskolai alapítványból fogja kifizetni.¹³⁸

Az alapítvány a tanulók segélyezése és az iskolák tanfelszereltségének biztosítása mellett fontos szerepet töltött be a helyi református felekezeti iskolahálózat kiépítésében, illetve az ehhez szükséges feltételek megteremtésében is, annak ellenére, hogy az iskolaépítés eredetileg nem is szerepelt a Géressy által megjelölt alapítványi célkitűzések között.

Az alaptőke iskolaépítésre történő felhasználása már az 1880-as évek elején felmerült, miután az 1881. évi közgyűlésen az egyházközség felszólított, hogy „*leányiskoláját a túlnépesség miatt egy párhuzamos osztállyal szaporítsa s e célból új iskolaépület állíttasson fel*”.¹³⁹ Ennek eredményeképp az egyháztanács 1882-ben úgy döntött, hogy az alapítványból 800 forintot fordít az új iskolaépület felállítására, melynek jóváhagyásáért egy kérvényt terjesztett fel a Máramaros-Ugocsei Református Egyházmegye közgyűléséhez.¹⁴⁰ Bár a testület jóváhagyta a kérelmet¹⁴¹ a tervezett iskolaépület felállítására az egyházmegye sürgető meghagyása ellenére sem került sor, mivel „*a himlőzés következtében történt halálozások által a gyermekek létszáma nagyot csökkent*.”¹⁴²

Azonban az iskola felállítására irányuló törekvések 1883-ban ismét új lendületet vettek. Az egyháztanács 1883. február 12-én arra utasította Hánka Gyula alapítványi pénzkézelőt, hogy a befolyó kamatokat tartsa készenlétben az építési anyagok beszerzéséhez szükséges előlegek megtételére. Emellett az egyházi testület azzal is megbízta a pénztárnokot, hogy mihamarabb mutassa be a kinevezett bizottságnak az Iskolai alapítvány

¹³⁷ VREI Pjkv. 1884–1896, 1887. március 8.; Az egyháztanács határozatának alapját Hánka Márton 1887-ben benyújtott kérelme képezte, amelyben a kézimunka terén eredményesnek bizonyuló nagy leányiskola növendékeinek fejenként 40 krajcárral történő megjutalmazását kérelmezte. Az egyháztanács határozata szerint a nagy leányiskola azon növendékeit támogatta évről évre, akik hátrányos anyagi körülmények között éltek és eredményesnek bizonyultak a szakismeretek gyakorlati alkalmazása terén. Ua.

¹³⁸ VREI Pjkv. 1869–1883, 1877. június 3.

¹³⁹ TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1882. március 29–30. 20–21.

¹⁴⁰ VREI Pjkv. 1869–1883, 1882. március 17.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1882. március 29–30. 20–21.; Az egyháztanács kérelmét azzal indokolta, hogy „*az egyházközség tagjai a szükséges kézi és fuvarnapszámot felajánlva többel meg nem terhelhetők*.” TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1882. március 29–30. 20–21.

¹⁴¹ Az egyházmegyei testület a kérelem jóváhagyásával azzal indokolta, hogy „*a még megmaradó tőke kamata az iskolai szükségletet úgy is fedezni fogja*.” TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1882. március 29–30., 20–21.

¹⁴² TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1882. március 29–30., 20–21.; VREI Pjkv. 1869–1883, 1882. július 22.

hátralékosainak kötvényeit az adósságtörlesztés határideje (1883. április 24.) alá eső személyek kiválasztása, illetve ezek tartozásainak behajtása céljából.¹⁴³ Ezt követően a református egyház versenytárgyalást hirdetett az iskolaépítés elvégzésére, amelyet Kis Igyártó Bálint, mint a legkedvezőbb ajánlatot tevő vállalkozó nyert meg, aki 797 forintért vállalta el a munkálatokat.¹⁴⁴

Viszont időközben kiderült, hogy az iskola építési költségei a melléképületekkel, valamint a papi lakon és az iskolai udvaron esedékes javítási munkálatokkal együtt jelentősen meghaladják a korábban kérvényezett és jóváhagyott 800 forintos¹⁴⁵ alapítványi összeget.¹⁴⁶ Ennek következtében az egyházi testület elhatározta, hogy egy újabb kérvényt terjeszt be az egyházmegyéhez, hogy a közgyűlés jóváhagyását kérje további 600 forint felhasználására az Iskolai alapítványból,¹⁴⁷ hogy *„ezen összeggel a már épülőfélben lévő új iskola még ez év folyamán befejeztetvén használatba vétessék”*.¹⁴⁸ Azonban az egyházmegyei közgyűlés nem engedélyezte az egyháztanács által kérvényezett teljes összeg – 600 forint – igénybevételét, csupán annak a felét, 300 forintot hagyott jóvá.¹⁴⁹ Az egyházmegye kedvezőtlen döntése ellenére 1883-ban mégis felépült – a református templom mellett elhelyez-

¹⁴³ VREI Pjkv. 1869–1883, 1883. február 12.

¹⁴⁴ VREI Pjkv. 1869–1883, 1883. február 18.; A versenytárgyalás során meghatározott kikiáltási ár 800 forint volt. A résztvevő vállalkozók közül Igyártó György előbb 800, majd 798 forintra, míg Sari János 799 forintra licitált. VREI Pjkv. 1869–1883, 1883. február 18.

¹⁴⁵ Fontos megemlítenünk, hogy 800 forintnyi összeg 1883 februárjában még nem volt behajtható az adósoktól, emellett az egyház pénztára is üres volt, ezért a presbitérium felhatalmazta Igyártó Pál gondnokot, hogy 500 forintnyi rövid lejáratú kölcsönt vegyen valamelyik máramaroszigeti pénztintézetől, hogy az egyház törleszteni tudja a munkadíjakat. Az iskolaépítésre felhasználható összeg behajtása körül a későbbiekben is fennakadás volt ezért az egyháztanács az 1883. június 24-én tartott ülésén határozatilag kimondta, hogy: *„mindazon adósok kik az iskola építés költségei fedezésére, tartozásaik befizetésére már több ízben fölszólítottak, még egyszer újólal komolyan figyelmeztetendők, hogy a tartásaikat [...] igyekezzenek befizetni, akik a határnapra sem teljesítik kötelességüket, az egyház kénytelen lesz ellenük törvényes keresetet megindítani.”* VREI Pjkv. 1869–1883, 1883. február 23.; VREI Pjkv. 1869–1883, 1883. június 24.

¹⁴⁶ TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1883. március 13–15., 13–14.; VREI Pjkv. 1869–1883, 1883. március 10.

¹⁴⁷ VREI Pjkv. 1869–1883, 1883. március 10.

¹⁴⁸ TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1883. március 13–15., 13–14.

¹⁴⁹ TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1883. március 13–15., 13–14.; VREI Pjkv. 1869–1883, 1883. április 1.

kedő – úgynevezett kisszeresi iskola, amelynek építési költségeit (1 478 forint) nagyrészt az Iskolai alapítványból fedezte az egyház.¹⁵⁰

Az egyházközség nem sokkal később, 1885-ben – az egyházmegye közgyűlésének jóváhagyásával – az Iskolai alapítvány költségén 240 forintért megvásárolta az egykori lelkész fiától, Géresi Alberttől a Nagy utcán – a parókiával szemközt – elhelyezkedő Géressy féle telket. Az egyházközség telekvásárlásának alapvető célja¹⁵¹ az volt, hogy részben faiskolát és magtári épületet létesítsen, míg a későbbiekben – szükség szerint – egy tanítói lakást és tantermet építtessen rajta.¹⁵² Azonban az egyháztanács, miután a Piac utcán vásárolt iskolai telket és helyiséget, 1891-ben úgy határozott, hogy eladja a telket, amelyet végül Lőrincz Bálint egyháztanácsos vásárolt meg nyilvános árverésen 280 forintért.¹⁵³

Az alapítvány a fentebb említett kisszeresi iskola költségeinek fedezése mellett, a piaci kincstári kocsmáépület iskolai célokra történő megvásárlásában is fontos szerepet tölthetett be, miután az egyházmegye – a tanterem zsúfoltságára és annak törvénytelen voltára hivatkozva – 1888-ban szigorúan felszólította az egyházközséget egy újabb iskola felállítására.¹⁵⁴ A Máramaros-Ugocsai Református Egyházmegye esperese, Csernák István a viski egyház előjáróságához intézett felhívásában nyomatékosan felszólította a presbitériumot, hogy „*kezdjék meg az építkezés előmunkálatait [...] ha ezt önakarataból nem tenné politikai hatóság útján is rákényszeríthető.*”¹⁵⁵ Ennek eredményeképp – viszonylag rövid idő alatt – több eltérő javaslat is készült a tanintézmény létrehozásának megvalósítására. Bár tény, hogy az egyházi közgyűlés tagjainak egy része – főként az egyháztagok gazdasági és

¹⁵⁰ Czébely L.: Visk története i. m. 141.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1884. április 3–4. 11.; Peleskey és Czébely közlése szerint az iskola építése 797 forintba került. Ebből az összegből 300 forintot az alapítvány költségén finanszírozott az egyház. Ezzel szemben az esperesi és egyházlátogató küldöttségi jelentés tanúsága szerint az említett iskola a melléképületekkel együtt 1 478 forintba került. Peleskey S.: A viski református egyház i. m. 41.; Czébely L.: A viski magyar iskola i. m. 33.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1884. április 3–4. 8–9, 11.

¹⁵¹ A telek megvásárlásával az egyház egy másik, mondhatni preventív jellegű célkitűzése az volt, hogy „*nehogy, valami zsidó telepedjék a papi lakkkal szemben, s ott később korcsmát nyisson.*” VREI Pjkv. 1884–1896, 1885. március 9.

¹⁵² Czébely L.: Visk története i. m. 141.; VREI Pjkv. 1884–1896, 1885. március 9.; VREI Pjkv. 1884–1896, 1885. április 12.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1885. április 8. 23.

¹⁵³ VREI Pjkv. 1884–1896, 1891. december 13.; VREI Pjkv. 1884–1896, 1891. december 30.; Czébely L.: Visk története i. m. 141.

¹⁵⁴ Czébely L.: A viski magyar iskola i. m. 34.

¹⁵⁵ VREI Pjkv. 1884–1896, 1888. november 4.;

szociális helyzetének időközi romlására hivatkozva mégis – az iskolaépítés egy évvel való elhalasztását szorgalmazta.¹⁵⁶

Azonban a helyi református iskola egyik tanítója, Kecskeméthy Károly az iskolaépítés szükségyszerűsége mellett foglalt állást. Kecskeméthy az egyház közgyűléséhez beterjesztett indítványában azt javasolta, hogy minden egyháztág teljesítsen 5–6 napi kézi és fogatos (igás) munkát, termelje ki és fuvarozza be az építkezéshez szükséges anyagokat, ezen felül az építési munkálatokban is vegyen részt.¹⁵⁷ Míg a munkavezetők díjazását az egyháztágok megterhelése nélkül az Iskolai alapítványból fedezze az egyház, mivel „az [...] alapítvány, melynek célja az iskolai növendékek[et] tinta, kréta s egyéb más apróságokkal ellátni [...] annyira kinötte magát, hogy ennek fedezésére a kamatok teljesen elegendők. Szükségtelennek látja tehát [...] ez alapot feljebb nevelni.”¹⁵⁸

Ebből kifolyólag Kecskeméthy azt tanácsolta, hogy a közgyűlés nyújtson be egy kérelmet az egyházmegyéhez az alapítvány egy részének iskolai célokra történő felhasználásának jóváhagyása tárgyában, míg az egyház készíttesse el az épület tervrajzát, költségtervezetét, és az említett kérelemmel együtt terjessze fel a felsőbb egyházi hatósághoz. Ezzel szemben Krüzsely Károly a közgyűlés elé terjesztett indítványában azt javasolta, hogy egyház – építkezés helyett – vásárolja meg a városi tulajdonban lévő Piac utcai kincstári kocsmá épületét iskolai célra. A közgyűlés mindkét indítványt elfogadta, és elhatározta, hogy fel fogja terjeszti – a már említett – alapítványi összegre vonatkozó kérelmét, valamint az építési tervrajzot és a költségvetést az egyházmegyéhez.¹⁵⁹

Az egyháztanács 1890-ben a Máramaros-Ugocsai Egyházmegye esperesi hivatalának felszólítása, valamint az akkori viski református lelkész, Ladányi Pál javaslatára végül az államkincstári nagy kocsmáépület megvásárlása mellett döntött.¹⁶⁰ Ladányi igen komoly munkát fejtett ki az épület megszerzése érdekében. Többek közt személyes megbeszéléseket és írásbeli egyeztetéseket folytatott a tanfelügyelővel, Csernák István esperessel, valamint György Endre egyházmegyei gondnokkal és országgyűlési kép-

¹⁵⁶ VREI Pjkv. 1884–1896, 1889. január 2.; Az ellenzéki álláspontot képviselő közgyűlési tagok egyike, Varga Bálint indítványában kifejtette, hogy „azon nagy elemi csapást, mely a múlt nyáron határunkat érte, ezáltal úgy mond egyháztágjaink legnagyobb része azon állapotra jutott, hogy mindennapi kenyerét is piacról kellend beszereznie, ami pedig ily földműveléssel foglalkozó egyházban kimondhatatlan hátrány, de még az egyháznak több rendbeli építkezése van.” VREI Pjkv. 1884–1896, 1889. január 2.

¹⁵⁷ VREI Pjkv. 1884–1896, 1889. január 2.

¹⁵⁸ Ua.

¹⁵⁹ VREI Pjkv. 1884–1896, 1888. december 30.; VREI Pjkv. 1884–1896, 1889. január 2.

¹⁶⁰ VREI Pjkv. 1884–1896, 1890. március 2.; VREI Pjkv. 1884–1896, 1890. november 16.

viselővel, hogy megnyerje támogatásukat, közbenjárásukat. Ezen felül egy kérvényt is felterjesztett ez ügyben a Magyar Királyi Pénzügyminisztériumhoz.¹⁶¹ Ennek eredményeként az egyháznak a kincstári épületet a hozzá tartozó telekkel együtt 3995 forint 2 krajcárért sikerült megszereznie.¹⁶² A Pénzügyminisztérium által támasztott feltételek szerint az egyházközség köteles volt 30 nap alatt 400 forintot befizetni, míg a fennmaradó összeget 10 év alatt egyenlő részletekben kellett törlesztenie 5,5%-től félévenként előre fizetendő kamat, esetleges mulasztás esetén pedig 6%-től késedelmi kamat mellett.¹⁶³

Az egyház a vételár részleteinek törlesztése során – nagy valószínűséggel – az Iskolai alapítvány kamatösszegeit is felhasználta, miután a presbitérium elfogadta Ladányi azon javaslatát, mely szerint „*az egyháztagok túl ne terhelhetése érdekében a fizetési kötelezettség által [...] a nevezett épület ára az egyház tulajdonát képező tőkepénz kamataiból törlesztessék le.*”¹⁶⁴ Ennek megfelelően az egyház gondnoka, Batsi Sámuel 1890-91-ben első részletként 400 forintot fizetett ki az épület vételárának törlesztésére. Azonban a számvizsgáló bizottság megállapítása szerint az egyházpénztár kiadásai között feltüntetett összeget Hánka Gyula számadásába kellett átcsoportosítani. A részletek letörlesztésére 1891-ben további 500 forintot különítettek és helyeztek el a Huszti Takarékpénztárban. Míg a december végén tartott egyháztanácsülésen Hánka Gyula pénzkezelő felhatalmazást nyert arra, hogy egy újabb összeget helyezzen el a pénzügyintézetnél biztosítékként a legközelebbi törlesztő részlet kifizetésére.¹⁶⁵ Ennek eredményeként az egyháznak 1891 végére sikerült a vételár kétévi részletét kiegyenlítenie.¹⁶⁶

¹⁶¹ VREI Pjkv. 1884–1896, 1890. március 2.; VREI Pjkv. 1884–1896, 1890. március 16.; *Peleskey S.*: A viski református egyház i. m. 41.

¹⁶² *Czébely L.*: A viski magyar iskola i. m. 34.; Az árverésre bocsátott ingatlan eredeti kikiáltási ára 3295 forint 2 krajcár volt. A Tiszántúli Református Egyházkerület közgyűlése 1892 májusában jóváhagyta a Máramaros-Ugocsai Református Egyházmegye végzését és engedélyezte az ingatlan megvásárlását. VREI Pjkv. 1897–1904, 1890. június 7.; TtREL I. 1. a. (= Püspöki Hivatal iratai. Egyházkerületi közgyűlési jegyzőkönyvek.) 43. A tiszántúli reformált egyházkerület 1892. május. 17–21. napjain Debreczenben tartott első gyűlésének jegyzőkönyve. Debreczen, 1892. 111.

¹⁶³ VREI Pjkv. 1884–1896, 1890. november 16.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1892. április 27. 17.

¹⁶⁴ VREI Pjkv. 1884–1896, 1890. november 16.

¹⁶⁵ VREI Pjkv. 1884–1896, 1891. február 8.; VREI Pjkv. 1884–1896, 1891. február 14.; VREI Pjkv. 1884–1896, 1891. december 30.; Miután 1891-ben nagyobb összeg folyt be Hánka Gyulához az egyháztanács kimondta, hogy a pénztárnok a kocsmáépület árának törlesztéséhez szükséges 550 forinton felüli – általa kezelt – összegből adhat ki kölcsönöket. VREI Pjkv. 1884–1896, 1891. február 8.

¹⁶⁶ VREI Pjkv. 1884–1896, 1891. december 31.; A törlesztő részletek pénzügyintézetben való elhelyezése 1892-ben is folytatódott. VREI Pjkv. 1884–1896, 1892. február 7.

Fontos azonban megjegyeznünk, hogy az említett jegyzőkönyvi bejegyzések egyikében sem szerepel konkrétan az Iskolai alapítvány mint a törlesztések kifizetését biztosító pénzforrás, viszont mindegyik bejegyzés megemlíti Hánka Gyula nevét, aki több évtizeden át – 1898-ig – töltötte be az alapítvány pénztárnoki tisztségét.¹⁶⁷ Mindezek alapján arra következtethetünk, hogy a kincstári kocsmáépület vételárának törlesztése során az Iskolai alapítvány kamatösszegei is felhasználásra kerültek. De az sem kizárt, hogy az egyház teljes egészében az alapítványi tőkekihelyezésekből származó hiteldíjakból fedezte a törlesztő részleteket. Erre enged következtetni az 1902. február 23-ai jegyzőkönyv egyik bejegyzése, amelynek tanúsága szerint „*a piaci iskolai telek megvételénél mintegy 4 500 forintnak felvétele az intézeti alap [Iskolai alapítvány] kamataiból lehetséges volt.*”¹⁶⁸

Az Iskolai alapítvány vagyonának felhasználására – az előbbieken túl – még számos más egyéb területen került vagy kerülhetett sor. Mindez arra enged következtetni, hogy a presbitérium olyan pénzügyi forrásként tekintett az alapítványra, amelyet bármikor felhasználhat az egyházközség különböző kiadásainak fedezésére. Így például 1874-ben a vasárnapi iskolaköteles tanulók fűtési díját, míg 1876-ban a templom melletti telekrész bekeríttetéséhez szükséges faanyag beszerzését is az Iskolai alaptól kívánta fedezni az egyházi testület.¹⁶⁹ Ezek mellett 1878-ban az egyháztanács azt is kimondta, hogy az ismétlőiskolában oktató tanítók bérezését az alapítványból fogja biztosítani.¹⁷⁰ Ennél is sajátosabb képet nyújt az alapítvány – potenciális – felhasználási területeiről az egyház közgyűlésének 1881-ben hozott azon határozata, amelyben Bökényi Dániel tanítót megházasodásra kötelezte „*mely esetben néki házassági költsége fedezésére ötven forintot adományozni szíveskedik, mely az intézeti alaptól fizetendő ki.*”¹⁷¹

Az alapítványi tőke sajátos felhasználási területei közé tartozott a Ladányi síremlék felállításának anyagi támogatása is. A már korábbiakban említett református lelkész, Ladányi Pál síremlékének elkészítésére vonatkozó tervezet – 1905-ben – Ötvös Bálint terjesztette be az egyháztanács elé. Ebből kiderült, hogy az egyháztagok körében szervezett gyűjtés eredményeként összegyűlt adományok mértéke nem fedezte a tervezett emlékmű felállításának költségeit. Ezért Ötvös az egyházhoz fordult anyagi támogatásért. Az egyházi testület 1907-ben elhatározta, hogy az úgynevezett Magtár alaptól – melynek létrehozásában az egykori lelkész is tevékeny szerepet vállalt – 100 koronát folyósít a kezdeményezés támogatására.¹⁷² Csakhogy az említett összeg az Iskolai alapítványból került kifizé-

¹⁶⁷ VREI Pjkv. 1897–1904, 1898. március 27.

¹⁶⁸ VREI Pjkv. 1897–1904, 1902. február 23.

¹⁶⁹ VREI Pjkv 1869–1883, 1874. november 22.; VREI Pjkv 1869–1883, 1876. február 20.

¹⁷⁰ VREI Pjkv 1869–1883, 1878. november 3.

¹⁷¹ VREI Pjkv 1869–1883, 1881. január 2.

¹⁷² VREI Pjkv. 1904–1911, 1905. május 7.; VREI Pjkv. 1904–1911, 1907. június 23.

tésre. Ugyanakkor a 100 koronát az egyház felvette a saját költségvetésébe és egyben kimondta, hogy a tőke visszafizetendő az Iskolai alapítványba.¹⁷³

Külön említést érdemel, hogy a református egyháztanács már a 19. század végén tervbe vette, hogy egy új templomot, iskolát, valamint lelkészi és tanítói lakásokat építtet a nagyközség, Visk központjában. A testület ennek megvalósítására egy telket is vásárolt a kincstártól a Piac utcán, valamint 1909-ben felállított egy bizottságot a munkálatok előkészületeinek megtételére. Azonban a választmány semmilyen gyakorlati lépést nem tett a terv kivitelezésére. Viszont miután Peleskey Sándor viski református lelkész 1913-ban felkarolta az ügyet, és rávilágított arra, hogy „*az egyházi épületek ócskasága és szétszórtsága az egyház évi jövedelmének ¾-ét felemészti*” a gyülekezet elkötelezte magát az építkezés mellett és megindult a munkálatok tényleges előkészítése.¹⁷⁴

Az egyháztanács 1913 decemberében megbízta az egyházközség elnökségét, hogy lépjen kapcsolatba a megfelelő szakértőkkel, és az építkezési alapok költségén készíttesse el, a már említett épületegyüttes tervrajzát és költségvetését. Ennek megfelelően az elnökség előkészítette az ügyet, majd az építető bizottság elé terjesztette azt, tárgyalás végett. A bizottság 1914-ben egyhangúan a debreceni építész, Tóth István vázlattervének elfogadását és – ez alapján – a végleges tervrajz és költségvetés mielőbbi elkészítését javasolta. Az elnökséggel kötött megállapodás értelmében Tóth végül 7 000 koronáért vállalta el a munkát. A választmány javaslata szerint az építész munkadíját 3 700 korona erejéig az úgynevezett Erdőbirtokossági templom alapból, míg a fennmaradó 3 300 koronát az Iskolai alapítvány terhére felvett pénzüintézeti kölcsönből kellett fedezni. Az egyháztanács teljes egészében elfogadta az építető bizottság javaslatát azzal a kiegészítéssel, hogy a nevezett összeget a konventtől elnyerendő tőkekamat segélyből¹⁷⁵ – a munkálatok megkezdéséig – visszafizeti.¹⁷⁶

¹⁷³ VREI Pjkv. 1904–1911, 1910. március 24.

¹⁷⁴ Czébel L.: Visk története i. m. 155.

¹⁷⁵ Az egyházi zsinat első részletként 8 000 koronát utalt ki az építkezésre, amely a költségelőirányzat tanúsága szerint hozzávetőlegesen 350 000 koronába került volna. Czébel L.: Visk története i. m. 155.; VREI Pjkv. 1911–1921, 1914. március 2.

¹⁷⁶ VREI Pjkv. 1911–1921, 1914. március 2.; VREI Pjkv. 1911–1921, 1914. július 29.; A presbitérium határozatát 1914 júliusában az egyház közgyűlése is megerősítette és egyhangúlag kimondta, hogy az építész járandóságából 3 700 koronát az Erdőbirtokossági templom alapból, míg 3 300 koronát az Intézeti alapból fizesse ki. A közgyűlés a határozat végrehajtásával az elnökséget bízta meg, mégpedig úgy, hogy „*mivel az intézeti pénztár pénzei kölcsön vannak kint, ennek terhére vegyen fel az elnökség 3 300 koronát készpénz betéteiből az intézeti pénztárból való megtérítés kötelessége mellett.*” A munkadíj ez utóbbi részletének mihamarabbi kifizetése, annál is inkább sürgető volt, mert a debreceni építész a bértartozás törlesztésének további elmaradása esetén perrel fenyegette az egyházat. VREI Pjkv. 1911–1921, 1914. július 19.; VREI Pjkv. 1911–1921, 1914. július 29.

Az időközben elkészült építési tervet és a költségvetést az egyházmege közgyűlése is jóváhagyta és egyben kimondta, hogy az egyház 10 év alatt köteles megtéríteni a 7 000 koronás összeget az érintett alap és alapítvány¹⁷⁷ számára. Azonban az egyházközség végül mégsem kapta meg az említett segélyeket, ennek következtében nem tudta megkezdeni a munkálatokat. Az első világháború (1914–1918) kitörése pedig végleg megghiúsította az egyház korábbi terveit.¹⁷⁸

Összegzés

Kutatásunk eredményeképp elmondhatjuk, hogy Géressy László egy sokoldalú és gazdag életpályát futott be. Korának egyik kiemelkedő és meghatározó személyisége volt. Az ősi református papi családból származó Géressy László 1804-ben született a Bereg vármegyei Rákoson. Tanulmányait a beregrákoson kezdte, majd a Sárospataki Református Főiskolán folytatta. Ezt követően Csepében, Forgolányban, majd Viskén szolgált lelkészként. Géressy már viski lelkipásztorkodásának első éveiben megnősült. A nála mintegy tíz évvel fiatalabb Lugossy Juliannával kötött házasságából több gyermeke is született. Felesége mindvégig hű segítője volt nem csak a család nevelésében, de lelkési munkájában is. Magánéletüket azonban beárnyékolta a tragédiák sorozata. Az 1841 és 1868 közötti időszakban a lelkész házaspár 5 gyermekét vesztette el. Géressy utódainak neveltetésében meghatározó szerepet töltött be a vallás és az oktatás. Emellett életpályájuk alakulását családi körülményeik is kedvezően befolyásolták. Gyermekei kivétel nélkül értelmiségi vagy hivatalnoki pályán helyezkedtek el és példaeértékű karriert futottak be. Az idős lelkész példás előmenetelüket azonban már nem vagy csak részben érthette meg.

Ami Géressy egyházi és közeleti tevékenységét illeti elmondható, hogy működése korszakalkotó volt Viskén. Tevékenységének fénykora az 1848–49-es forradalom és szabadságharc utáni időszakra esik, azonban

¹⁷⁷ Az Iskolai alapítványból kifizetendő összeg nagyobbik része (2232 korona 10 fillér) készpénz hiányában az Erdőbirtokossági alaptól került kifizetésre, azzal a megállapítással, hogy amint az alapítvány megfelelő mennyiségű készpénzzel fog rendelkezni a kifizetett összeg visszatérítendő lesz. VREI Pjvk. 1911–1921, 1915. május 18.

¹⁷⁸ VREI Pjvk. 1911–1921, 1914. december 3.; *Czébely L.*: Visk története i. m. 155.; Az Iskolai alapítvány későbbi tevékenységéről, utóéletéről semmit sem tudunk. Annyi azonban bizonyos, hogy az egyházközségi alapok és alapítványok hadikötvénybe fektetett tőkéje, ahogy azt már a korábbiakban is említettük, a háború befejezését követően elveszett. Ennek eredményeként az egyház lelkésze, Tusa Menyhért 1931. március 2-án egy indítványt terjesztett be az egyháztanácshoz, amelyben kifejtette, hogy mivel „a hadikölcsön [...] elveszett az alapok számadásában többé ne szerepeljen.” Az egyházi testület elfogadta az indítványt. VREI Pjvk. 1928–1935, 1931. március 2.

számos területen már ezt megelőzően is maradandót alkotott. Az egyház-község infrastruktúrájának fenntartása és fejlesztése mellett Géressy fontos szerepet töltött be a helyi közművelődési viszonyok előremozdításában is. Az egyik legjelentősebb alkotása mégis az 1840. január 1-én létesített Iskolai alapítvány volt.

Az alapítvány célkitűzései rövid idő alatt széles körű támogatásra találtak. A különféle bírságokból származó jövedelmek mellett az alapítvány törzsvagyonát magánszemélyek kisebb-nagyobb adományai is gyarapították. Az említett bevételi forrásokon kívül néhány évig a helyi malom is az alapítvány javára jövedelmezett, azonban a későbbiekben annak hozadéka már az egyház pénztárába folyt be. A különböző bírságok, adományok, illetve egyéb esetleges jövedelemforrások mellett az alapítvány vagyonának növelésében – minden bizonnyal – fontos szerepet töltött be az alaptőke hitel formájában történő kamatoztatása is. A kamatra történő tőkekihelyezések mellett az első világháború (1914–1918) idején megjelent a törzstőke gyümölcsozttetésének egy másik formája is, mégpedig az alapítványi vagyon részleges hadikötvényekbe való fektetése. Az egyház az 1914 és 1918 közötti kötvényjegyzések több mint 41%-át (24 450 korona) a vizsgált alapítvány vagyonából fedezte.

A 19–20. század folyamán az Iskolai alapítvány igen sokrétű és szerteágazó tevékenységet fejtett ki. Az egyházközség az alaptőke kamatait iskolai szükségletekre, a hátrányos anyagi körülmények között élő tanulók könyvekkel, taneszközökkel való ellátására, továbbá az eredményes és szorgalmas növendékek taneszközökkel történő megjutalmazására fordította. Emellett az alapítvány jelentős szerepet töltött be a helyi református felekezeti iskolahálózat kiépítésében, illetve az ehhez szükséges feltételek megteremtésében is. Az alapítvány anyagi támogatásának köszönhetően 1883-ban felépült úgynevezett kisszeresi iskola, amelynek építési költségeit (1 478 forint) nagyrészt az Iskolai alapítványból fedezte az egyház. Az alapítvány az említett kisszeresi iskola költségeinek finanszírozása mellett a piaci kincstári kocsmáépület iskolai célokra történő megvásárlásában is fontos szerepet tölthetett be.

A megfelelő gazdálkodás eredményeként az alapítvány vagyona 1919-ben már több mint 31 ezer koronát tett ki. A törzsvagyon főként kötvényekben, kisebb részben pedig betétekben és részvényekben stb. volt elhelyezve. Azonban a hadikötvényekbe fektetett tőke a világháborút követően még inkább felerősödő infláció következtében értéktelenedett. Az alapítvány vagyonának jelentős része pedig elveszett.

Ábrák

1. ábra: Az Iskolai alapítvány kötelezvény mintája (1897)

Kötelezvény

*Alólírott amidőn elismerem, hogy a viski ev. ref. Egyház alap-
tőkéjéből.....frt.....krt az azfrt.....kölcson vettem
egyszersmind kötelezem magamat, hogy annak 8% as kamatát és
2% as kezelési költségét minden évben január. 15-ig előre befizetem
mindaddig, míg a tőke fel nem mondatik vagy azt be nem fizetem,
mely %-ok fizetését ha nem teljesíteném a tőke felmondottnak tekin-
tetik s első sorban rajtam, másod sorban kezesemen a legrövidebb
summás úton behajtható.*

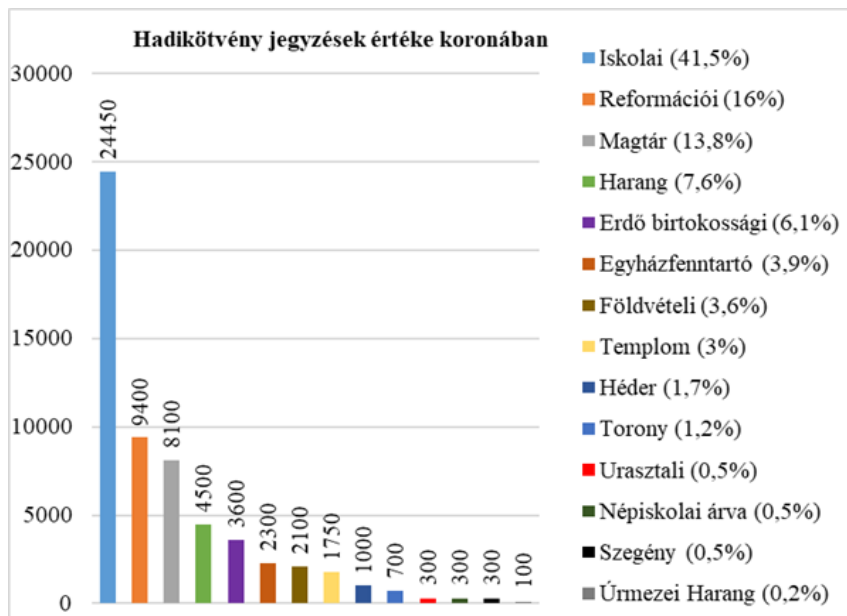
*E kölcsönre lekötöm a viski telekkönyvben lévő.....tksz.....h.r.n
alatt jegyzett birtokomat, jogot adva az egyház előljáróságának,
hogy ha szükségesnek látja azt költségemre bekebeleztesse.*

Alól írott a fenti tartozással szembe a kezességet elvállalom.

Kelt.....

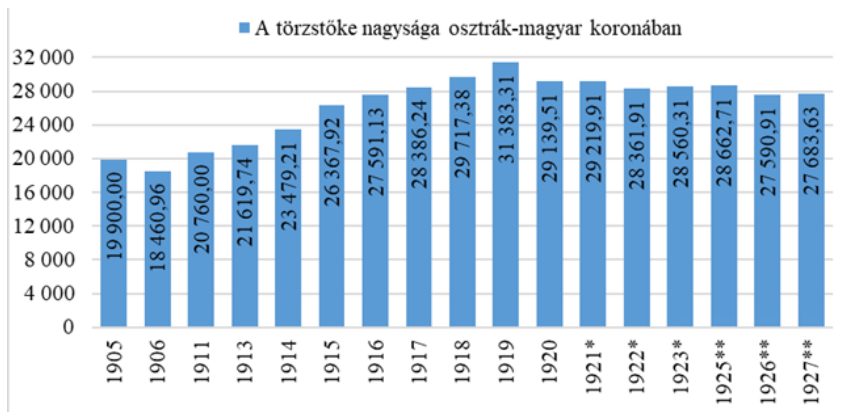
Forrás: VREI Pjkv. 1897–1904, kelt 1897. október 13.

2. ábra: A hadikölcsön jegyzések megoszlása alapok és alapítványok szerint (1914–1918) (Saját szerk.)

Forrás: VREI Pjkv. 1911–1921, 1914. november 17.; Uo. 1915. május 25.; Uo. 1915. szeptember 12.; Uo. 1916. május 14.; Uo. 1916. november 30.; Uo. 1917. június 10.; Uo. 1918. január 6.; Uo. 1918. május 26.

3. ábra: Az alapítványi vagyon nagysága (1905–1927) (Saját szerk.)

Forrás: TtREL I. 8. i. 43. Esperesi jelentés, 1905. 14.; TtREL I. 8. i. 43. Esperesi jelentés, 1906. 15.; TtREL I. 8. i. 43. Esperesi jelentés, 1911. 19.; TtREL I. 8. i. 43. Esperesi jelentés, 1913. 25.; VREI Pjkv. 1911–1921: Számvizsgáló bizottsági gyűlés, 1915. május 18.; TtREL I. 8. i. 43. Esperesi jelentés, 1915. 25.; TtREL I. 8. i. 43. Esperesi jelentés, 1916. 38.; TtREL I. 8. i. 43. Esperesi jelentés, 1917. 32.; VREI Pjkv. 1911–1921: Számvizsgáló gyűlés, 1919. július 20.; VREI Pjkv. 1911–1921: Számvizsgáló bizottsági gyűlés 1920. március 26.; VREI Pjkv. 1911–1921: Számvizsgáló bizottsági gyűlés 1921. május 22.; VREI Pjkv. 1921–1928: Számvizsgáló gyűlés, 1922. március 30.; VREI Pjkv. 1921–1928: Számvizsgáló bizottsági gyűlés, 1923. május 12.; VREI Pjkv. 1921–1928: Számvizsgáló bizottsági gyűlés, 1924. május 11.; VREI Pjkv. 1921–1928: Számvizsgáló bizottsági gyűlés, 1925. március 6.; VREI Pjkv. 1921–1928: Számvizsgáló gyűlés, 1926. március 16.; VREI Pjkv. 1921–1928: Számvizsgáló bizottsági gyűlés, 1927. február 24.

* Az adatok a december 31-ei állapotot tükrözik.

** Az adatok a január 1-ei állapotot tükrözik.

Táblázatok

1. táblázat: Az Iskolai alapítvány pénztárnokai (1840–1930)
(Saját szerk.)

Pénztárnok, kezelő neve	Hivatali ideje	Foglalkozása, egyházi tisztsége
Géressy László	1840?–1845	lelkész
Igyártó János	1845	egyházi jegyző, egyháztanácsos
Géressy László	1845–1857	lelkész
Ifjabb Igyártó István	1857–1863	egyháztanácsos
Varga Bálint	1863–1866	-
Pikolcz János	1866–1867	egyházfi
Lator János	1867–1868?	egyházfi
Hánka Gyula	1868–1869?	egyházi jegyző, egyháztanácsos
Hánka Márton	1869?–1872?	községi főbíró
Hánka Gyula	1872/73– 1898	egyháztanácsos
Ifjabb Tóth János	1898–1922	egyháztanácsos
Igyártó Lajos	1923	egyházi gondnok
Becske János	1924	egyházi gondnok
Czébely Károly	1925–?	egyházi gondnok
Kovács Károly	1930–?	egyháztanácsos

Forrás: Czébely L.: Visk története i. m. 124., 202.; VREI Pjkv. 1838–1853, 1845. téllelő 21.; Uo. 1850. február 18.; Uo. 1852. január 22.; VREI Pjkv. 1853–1868, 1854. november 5.; Uo. 1856. március 1.; Uo. 1857. január 24.; Uo. 1857. január 21.; Uo. 1857. január 24.; Uo. 1859. január 31.; Uo. 1860. január 27.; Uo. 1862. március 22.; Uo. 1863. télutó 4.; Uo. 1863. télutó 21.; Uo. 1864. február 7.; Uo. 1864. április 10.; Uo. 1865. január 31.; Uo. 1866. január 13.; Uo. 1866. február 26.; Uo. 1867. február 11.; Uo. 1868. március 23.; VREI Pjkv. 1869–1883, 1869. január 6.; Uo. 1872. január 3.; Uo. 1873. április 28.; Uo. 1874. február 10.; Uo. 1874. március 5.; Uo. 1874. augusztus 1.; Uo. 1875. január 13.; Uo. 1876. január 9.; Uo. 1876. február 20.; Uo. 1878. január 19.; Uo. 1879. február 2.; Uo. 1880. augusztus 30.; Uo. 1882. július 22.; VREI Pjkv. 1884–1896, 1886. július 4.; Uo. 1890. március 16.; Uo. 1891. december 30.; Uo. 1892. február 7.; Uo. 1894. június 23.; Uo. 1895. június 9.; VREI Pjkv. 1897–1904, 1897. június 13.; Uo. 1897. október 13.; Uo. 1898. március 27.; Uo. 1898. április 17.; Uo. 1898. április 24.; Uo. 1900. szeptember 9.; Uo. 1900. november 10.; Uo. 1903. március 29.; VREI Pjkv. 1904–1911, 1906. január 14.; VREI Pjkv. 1911–1921, 1912. november 19.; Uo. 1913. március 17.; Uo.

1920. március 26.; VREI Pjkv 1921–1928, 1922. március 30.; Uo. 1922. április 1.; Uo. 1924. május 11.; Uo. 1925. március 6.; Uo. 1926. március 16.; VREI Pjkv. 1928–1935, 1930. március 14.

2. táblázat: *Az Iskolai alapítványból felvett egyházi kölcsönök (1896–1916) (Saját szerk.)*¹⁷⁹

Év	Kölcsönzött összeg	
	forint/korona	krajcár/fillér
1896*	290	–
1897	100	–
1898	50	–
1901**	310	–
1902	796	44
1904	1800	–
1905	947	37
1913	2500	–
1914	3400	–
1915	1600	–
1916	3629	52

Forrás: VREI A viski ev. ref. egyház gondnoki pénztárának főkönyve, 1896 tól, 1896. év.; VREI Gondnoki pénztár főkönyve, 1897. év.; VREI Gondnoki pénztár főkönyve, 1898. év.; VREI Gondnoki pénztár főkönyve, 1901. év.; VREI Gondnoki pénztár főkönyve, 1902. év.; VREI Gondnoki számadás 1903. évtől, 1904. év.; VREI Számadás, 1905. év.; VREI Számadás, 1913. év.; VREI Számadás, 1914. év.; VREI Számadás, 1915. év.; VREI Számadás, 1916. év.

* A kölcsönök 1896-tól 1898-ig forintban és krajcárban szerepelnek.

** A kölcsönök 1901-től 1916-ig koronában és fillérben szerepelnek.

¹⁷⁹ Az egyház az alapítványból kölcsönzött összegek jelentős részét még a hitelfelvétel évében visszafizette. Így például az 1915-ben felvett 1 600 korona után 80 korona kamatot fizetett ki az egyház. VREI Gondnoki pénztár főkönyve, 1896. év.; VREI Gondnoki pénztár főkönyve, 1901. év.; VREI Számadás, 1904. év.; VREI Számadás, 1913. év.; VREI Számadás, 1915. év.; VREI Számadás, 1916. év.

3. táblázat: *Az Iskolai alapítvány hadikölcsön jegyzése (1914–1918)*
(Saját szerk.)

A hadikölcsön megnevezése	A hadi-kötvény jegyzésének értéke (osztrák–magyar korona):			
	Iskolai alapítvány	Többi alap, alapítvány együtt	Összes alap, alapítvány együtt	Országos
I.	200	300	500	1 194 486 479
II.	–	2 000	2 000	1 065 276 335
III.	2 000	4 000	6 000	2 203 417 714
IV.	2 000	4 500	6 500	1 822 799 873
V.	4 500	2 500	7 000	2 281 546 324
VI.	7 650	5 450	13 100	2 499 474 318
VII.	2 000	6 600	8 600	2 870 485 688
VIII.	6 100	9 100	15 200	3 860 994 861
Összesen	24 450	34 450	58 900	17 798 481 592

Forrás: VREI Pjkv. 1911–1921, 1914. november 17.; Uo. 1915. május 25.; Uo. 1915. szeptember 12.; Uo. 1916. május 14.; Uo. 1916. november 30.; Uo. 1917. június 10.; Uo. 1918. január 6.; Uo. 1918. május 26.; *Gyenesi József*: Kecskemét hadi kiadásai az első világháború idején. In: Hátországban. Kecskemét az I. világháború idején. Kecskemét, 2015. 318.

4. táblázat: Az alapítványi vagyon befektetési, elhelyezési formái (1916–1927) (Saját szerk.)

Év	Hadi-kötvény	Kötvény	Részcsevény	Kész-pénz	Betét	Kamat-hátralék	Kölcsön
1916	16 750 k	6 925 k 97 f	–	1 268 k 65 f	74 k 69 f	2 571 k 82 f	–
1917	18 750 k	2 950 k	–	5 883 k 05 f	803 k 19 f	–	–
1918	24 850 k	2 440 k	600 k	764 k 80 f	934 k 51 f	1 794 k	–
1920	24 850 k	1 880 k	600 k	875 k	934 k 51 f	–	–
1921	24 850 k	1 880 k		955 k 40 f	934 k 51 f	–	–
1922	24 850 k	1 880 k		97 k 40 f	934 k 51 f	–	–
1923	24 850 k	1 880 k		287 k 80 f	934 k 51 f	8 k	–
1925	24 850 k	1 680 k			934 k 51 f	40 k	1 158 k 20 f
1926	24 850 k	1 680 k		126 k 40 f	934 k 51 f	–	126 k 40 f
1927	24 850 k	1 680 k		126 k 40 f	934 k 51 f	–	126 k 40 f

Forrás: VREI Pj. 1911–1921: Számvizsgáló bizottsági gyűlés 1917. június 10.; VREI Pj. 1911–1921: Számvizsgáló bizottsági gyűlés 1918. május 25.; VREI Pj. 1911–1921: Számvizsgáló bizottsági gyűlés 1920. március 26.; VREI Pj. 1911–1921: Számvizsgáló bizottsági gyűlés 1921. május 22.; VREI Pj. 1921–1928: Számvizsgáló bizottsági gyűlés, 1922. március 30.; VREI Pj. 1921–1928: Számvizsgáló bizottsági gyűlés, 1923. május 12.; VREI Pj. 1921–1928: Számvizsgáló bizottsági gyűlés, 1924. május 11.; VREI Pj. 1921–1928: Számvizsgáló bizottsági gyűlés, 1925. március 6.; VREI Pj. 1921–1928: Számvizsgáló bizottsági gyűlés, 1926. március 16.; VREI Pj. 1921–1928: Számvizsgáló bizottsági gyűlés, 1927. február 24.

1. melléklet: A Géresy (Mátészalkai) család címere.¹⁸⁰

Forrás: *Borovszky S.*: Szatmár vármegye i. m. 587.

¹⁸⁰ A Géressy család címerének leírása a következő: „Czímer: kékben, zöld alapon álló, kiterjesztett szárnyú fehér hattyú, egy lecsapó fekete sassal viaskodik. Sisakdísz: a pajzsbeli hattyú. Takarók: kék-arany, vörös-ezüst.” *Borovszky S.*: Magyarország vármegyéi i. m. 584.

*2. melléklet: Géressy László
(1804–1870) síremléke a viski
református temetőben.*

Forrás: Saját felvétel. Helyszín:
Visk, református temető.
Időpont: 2019. december 30.

3. melléklet: Idősebb Heczel Sámuel adóslevele 1875-ből.

Kötelezvény.

30 forint és — kr. szóval Harminzár forint

Harminzár forint mely összeget a mai napon a Viki hely
harminzár forint lakostól Kölcse helyén

kötelezvény magamra egyetemleg, ezen tartozást a mai naptól számitandó Harminzár kamataival együtt 1875 év December 31 napján a hitelező szemre pontosan megfizetni; ellenkező esetben feljogosítván a hitelező szemre hogy ezen összeget szemre Harminzár és lejárt kamatait a kamatok hasonmenyiségű kamataival együtt az 1868. 54. t. cz. II. fejezetében körvonalozott eljárás szerint sommás szóbeli peruton, szabadon választható bíróság által, melynek magamra ezennel alávetem tetszése szerint kijelölendő vagyonomból megvehesse illetőleg megvételhesse sőt nemfizetés, vagy bármí veszély esetben még a fizetési idő lejártá előtt is, ingó vagyonomra előleges kihallgatásom nélkül biztosítási végrehajtást, zárlatot s tilalmat átvitelrel együtt eszközöljön.

Egyszersmind beleegyezem abba, hogy ezen fentebbi tőkeösszeg és kamainak jelzálogi biztosítása végett a zálogjog, a — mint fő és a — sz. tjk. mint mellékjel zálogra, minden további megkérdetetés nélkül saját költségemre hitelező javára nyilvánkönyvileg bekebeleztessek, a miért járatkor frt. kr. költséget lesznek kötelesek a tőkével egyszerre megfizetni.

Felolvastatott és megmagyaráztatott.
 Kelt Viskon 1875. január 1. Heczel Sámuel
 Előttünk Harminzár
Harminzár
Harminzár
Harminzár

Forrás: VREI Vegyes iratok. Kötelezvény. Visk, 1875. január 1.

4. melléklet: Idősebb Heczel József adólevele 1913-ból.

Kötelezvény.

 60 Kr. azaz Hatvan korona fil-
 lerről, mely összeget a Máramaros Viski református egyháztól, az egyháztanács.....
 számu határozata alapján, az iskolai célokat szolgáló alapokból, mai napon, mátol
 számítandó egy évre 7 1/2 % mellett, mely jélevenként előre pontosan fizetendő, köl-
 csönképen én id Heczel József
~~feleségem~~ hiánytalanul felvettünk. em

A kamatok pontatlan fizetése esetén, a kölcsön lejárnak tekintetik, és a kölcsön-
 adó által szabadon választható sommás bíróság előtt azonnal perutján is behajtható.

Alantírott készfizető kezesek a kölcsöntőke és járulékal erejéig az egyetemleges
 kötelezettséget elvállaljuk.

Jogot adunk kölcsönadó egyháznak, hogy ezen összeget és járulékait a Viski
 számu telekjegyzőkönyvbe teherként leendő bekebelezéssel a mi költségünkre megkér-
 dezésünk nélkül is biztosíthassa.

A kölcsöntőke leolvasása és felvételét elismerjük.

Ezen kötelezvény felolvastott, megmagyaráztatván, azt mindenenkben magunkévá
 tettük és aláírtuk.

Kelt Viskén, 1913. év január hó 1. napján.

Előttünk

Miklós
Pál Janos

id Heczel József
 mint adósok.
Heczel Imre
Heczel Károly
 készfizető kezesek

Forrás: VREI Vegyes iratok. Kötelezvény. Visk, 1913. január 1.

5. melléklet: A kisszeresi iskola.

Forrás: Czébely L.: A viski magyar iskola i. m. 33.

6. melléklet: A Piac utcai iskola.

Forrás: Czébely L.: A viski magyar iskola i. m. 34.